

Ljubljanski ZVON Leposloven in znanstven list.

Štev. 3.

V Ljubljani, dné 1. sušca 1894.

Leto XIV.

Istórija o miru.

(Tatarsko predanje.)

«Бъ старину было въ стародавнюю . . .»

Ruska národna.

O, to je bilo davno — v tistem časi,
Ko v stročji oves, bób je zórel v klasji!

Tám, kjer nebó nad zemljo je modrí,
Deželi dve cvetéli sta krasní.

Dežela jedna bila je Deveta,
Sosédna pa se zvala je Deseta.

In Džingis-kan bil prve je vladár,
In Kublaj-kan bil druge gospodar.

In silno bila kana sta bogata,
Kadí imela sta srebrá in zláta.

Po sto in sto vsak ímel je gradóv,
In pólj, brezmejnih, njiv, vrtóv, lesóv.

In črede tisočglave kónj, velblódov
Dobivala od sužnih sta naródov.

In žen poln harem vsak je ímel svoj,
Opričnikov, evnuhov, hlapcev roj.

V razkošji in pohótah sta živela
Na gradu svojem vsak ves čas brez dela

V obéh pa kanstvih ljudstvo na okróg
O delu svojih je živelo rók . . .

In tiste dni, v predavnem, davnem časi,
Ko v stročji oves, bób je zórel v klasji,

Kan Džingis s svojoj piše list rokój :

«Kan Kublaj, sósed in prijatelj moj!

»Od nékdaj mir mej nama krasen vlada.
Od nékdaj midva se imava rada.

»No, da tá mir še bolj se utrdí,
Priprávljavja na — boj se jaz in tí!

Vojakov broj vsak záse pomnožújva,
Z orožjem jih čim bolj oborožújva!

»Dorasel, zdrav in močen moški vsak
Posléj živeti mora kot voják!

»Le ženske, starci, deca in hromaki
Naj zemljo obdelávajo na tlaki! . . .»

A Kublaj piše Džingisu: »Emír,
Prijatelj! Reč najlepša res je mir!

»Največji modrec, ti modróst si sáma,
Ker mir ohraniti ti znaš mej nama.

»In kar v ohrambo boš mirú počél,
Posnémal jaz te vselej bom vesel . . .»

In kakor bila se dogovorila,
Takó sta kana res oba storila.

Doleten, zdrav in močen moški vsak,
Če hoče, noče — on je zdaj voják.

Le ženske, starci, deca in hromaki
Še polje obdelujejo na tlaki.

A kakor po dežévji kupi gób,
Rastó iz tál vojarne po silh dób.

Črtála, kóse, lémeži — vse hkrati
V orožje mora že se prekovati.

Iz posvečenih starih pa zvonóv
Nebroj preliva novih se topóv.

In kakor tam v deželi je Deveti,
Takó v deželi bilo je Deseti.

No zadovoljen Džingis-kan še ní,
In tudi Kublaj-kan si več želí.

Kar ženske, starci, деца in hromaki
Pridéľali so živeža na tlaki,

Vojakov lačne trume vse snedó.
Če lakota na kmetih — kaj za tó!

Oh, mir na svetu poglavitna stvar je;
Kaj kánoma vse drugo zdaj pač mar je!?

No zadovoljen Džingis-kan še ní,
In tudi Kublaj-kan si več želí.

Kjerkoli kàj še najde se zlatnine,
Zlatnine in zvenčeče srebrnine:

Vsak skrit zaklád, prihranjen vsak denár —
Vojakom nesti vse imá se v dár!

Na boj pripravljene stojé armade,
Vse oborožene od pět do brade.

Mir stražijo mejsobni dan in noč;
V oklepih jedva sopsti jim je moč.

Pa to je bilo davno — v tistem časi,
Ko v stročji oves, bób je zórel v klasji.

In tiste dni, v poletnem, lepem časi,
Ko v stročji oves, bób je zórel v klasji,

Kan Džingis in kan Kublaj že tri dni
Iméla skupaj dívne sta gostí.

Od vin, jedljv vse mize se šibijo;
In vsega, česar srca si želijo,

Ponuja bujni in bogati god;
Vesél na gradu danes vsak je kot.

Tu pevcev pesmi órijo se krasne,
Vmes strune brenkajo tam sladkoglasue.

Tu hrum in šum — pijanih pivcev vrisk,
Tam vidiš ples polnagih odalisk . . .

Z vseh miz na tla že rujno vince teče . . .
Star derviš vstane, vzdigne čašo, reče :

»Prekrasen, kana, sta dosegla mir!
Slaví s ponosom ga nocojšnji pir.

»Prerómál vso deželo sem Deveto;
Prerómál vso deželo sem Deseto.

»Najtiši vlada mir zares povsód,
Drug drugemu ne moti več ga rod.

»Orožje zadušilo je vojake —
Nositi peze niso mogli take,

»Od bede in gládú denašnji dan
Poslednji pa umrl vam je tlačán . . .

A. Aškerc.

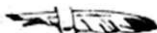
Slovo.

Zjutraj šel sem na planine,
Zor pomladi je sijal,
V njem na vsakem gorskem cvetu
Biser gorel je svetel.

Noč pred jutrom tiho zrla
Svet planinski je krasan,
Zrla bi ga večne čase —
A pregnal jo solnčni dan.

In tedaj je potočila
Solze noč na cvetje tó . . .
Mislil sem : Kakó od dragih
Bridko, težko je slovó!

Rástislav.

V Zali.

Spisal dr. Ivan Tavčar.

(Dalje.)

tem je kanonik Amand od jeze, katero je dušil v sebi, takó onemogel, da je zopet zaspal. V sosedni sobi pa se je učenik svetega evangelija poslavljaj od svoje čede in govoril svojim vernikom še mnogo vzpodbudnih in lepih besed. Prihitela je k njemu udana množica; odrasli ljudje in otroci so mu poljubljali roko. Ženstvo pa je zamolklo ihtelo in plakalo. Vse se je gnetlo okrog njega, in poslavljali so se, ne vedoč, ali se še kdaj snidejo v tem življenji. In končno so se vsi sklonili k zemlji, oznanjevalec svetega evangelija pa je razprostrl roke nad njimi in klical nánje božjega blagoslova in božje pomoči. Bili so je potrebni te pomoči, toda nebó je ni hotelo poslati. In kdaj že se ondu, kjer je nekdam cvetel nauk sv. evangelija, o tem nauku ne vé ničesar več, in kje so že vsi tisti, ki so nekdam živeli v teh krajih in prisezali na krivo besedo nemških predikantov! Ali tedaj je še vedno verovalo nekaj naših očetov v tem pogorji, da je moč krive vere nerazrušna in da spoznavalcem evangelija nekdam napoči dan sijajne premage!

Ta zavest je napolnjevala tudi predikanta v trenutkih slovesa. Mirno je odhajal, prav takó, kakor je prišel. Duševna razvnetost se mu ni kazala na bledem lici niti ob prihodu niti pri odhodu. Za svojo vero je živel ter bil zgolj orodje v rokah vsemogočnega Bogá; danes še pri trudapolnem delu, jutri že pred božjo sodbo, kakor bi bilo vseh večnemu Gospodu!

Potem, ko se je posebe poslovil od vsakogar in tudi od otročičev, stopil je iz hiše, in za njim se je vsula vsa množica. Bil je opravljen

kakor ogljar, ki dela v šumi, takó da bi bilo pod zamazano in začrnelo obleko težko zaslediti strastnega pristaša krive vere.

»Ti in tvoji sinovi, brate Ignacij«, izpregovoril je rahlo, »spremite me nekaj časa! Vsi drugi mirno odidite in pojdite k počitku v imeni Gospoda našega! Če je zapisano v knjigi večnega življenja, to se zopet vidimo ob letu! Če pa je drugače sklenil Oče nebeški, tedaj se ozirajte v jasnih nočéh proti zvezdam na nebu in verujte mi, da bodem sedel za temi zvezdami pred prestolom našega Odrešenika in molil bodem za vas, da bode prikrajšano trpljenje vaše!«

Bili so mu pokorni; brez hrupa so se razkropili po stezah na vse kraje, kjer so imeli kočje in ubožna svoja selišča. Otroke pa so nosili in jim spotoma razkladali, kakó naj vzprejmó v srce vse, kar so nocoj videli in čuli. Ali slutili niso, da se je tedaj že brusilo orožje, s katerim so potem nánje prihrumeli hlapci in biriči, da jih polové in odtirajo v mokre temnice . . .

Ko odide zadnji, izpregovori predikant: »Torej, brate Ignacij, odriniti je čas! Pokličí sinove in morda tudi svojo hčer Katarino, da jo še zadnji trenutek potrdim v veri! Stregla je ranjenemu papistu, in bati se je, da bi se ji ne približala izkušnja, ker so papisti kakor otroci luči in zvitejši od starega lisjaka. Pokličí jo, Ignacij, da gré z nami do tistega mesta!«

Nikogar ni bilo treba klicati. Vsi so bili hipoma zbrani pred hišnim pragom, toliko da je predikant pozval očeta, naj pokliče svoje sinove. Prišlo je tudi ženstvo, hišna gospodinja in tudi stara mati, ki je komaj hodila. Ali vsi so hoteli tudi danes nekaj časa spremiti svojega učenika, kakor so ga vsekdar spremljali prejšnja leta, ko je odhajal. Molčé so stopali po holmu, da bi dospeli na vrh Zale. Bila je hladna noč, in zvezda je migljala pri zvezdi. Pripovedoval jim je, kakó se širi evangelijska vera po veliki Nemčiji, kjer knezi in vladarji nečejo ničesar več vedeti o Rimu in o rimskem papeži. Protestantsko slavo jim je razkladal, kakó rase na vseh krajih, in na srce jim je pokladal, naj ne obupavajo, ker tudi drugje se preganjajo spoznavalci prave vere, pa ne omagujejo ter so stanoviti, kakor so bili stanoviti prvi kristjani, ko so v podzemeljskih jamah molili svojega Bogá.

Dospó do najvišjega vrha, odkoder se vidi na vse strani v dolino. Tam obstojé, in učenik svetega evangelija povzame:

»Tukaj smo na mestu, Ignacij! Kolikokrat smo se že poslavljali tukaj! Desetkrat so že obnovile šume svoje zelenje, ko sva si na tem vrhu prvič podala roko v slovó! In glej, Gospod naju ni ostavil

in tebi se je pomnožilo imetje, in okolo tebe cvetó zdravi otroci. Ali se še spominjaš tiste noči? Katrico, svojo hčer, vodil si ob roki, a sedaj ti cvetè v letih, ko si ženska poželj sodruga za trnjevo stezo našega življenja. Ali se še spominjaš tiste noči?«

»V spominu mi je šel« odgovorí stavec, »in še danes čutim veselje, katero mi je napolnilo dušo, ko ste stopili pod mojo streho ter mi donesli pozdrave od groba gospoda očeta Primoža, kateremu papisti v tej deželi niso dali živeti!«

»In vidiš, takó sem prihajal k tebi od leta do leta, in na tem mestu sva se vselej poslovila ter obetala vestno živeti po sveti evangelijski veri. In ali ponavljaš ta obet tudi danes?«

»Ponavljam ga!«

»In ali ga ponavljaš záse in za otroke svoje?«

»Ponavljam ga záse in za otroke!«

»Prav takó! Veš pa tudi, čemú ponavljamo ta obet baš na tem mestu?«

»Vem!«

»Razlóži mi vse, da bode v vzpodbujó tvojim otrokom in družici, kateri te je Gospod pridružil na poti življenja!«

In stavec povzame:

»Dolgo je temu, in tedaj smo se bili ravno odpovedali krivi veri ter se očistili, kakor se očisti perilo v vodi. Nekdaj proti večeru sem stopal iz gozda po stezi tu navzgor. Uprav na vrhu je sedel mož v zeleni travi in se oziral na vse strani. V strahu je bil, in to po pravici, zakaj prav tedaj so loški biriči iztikali po tem pogorji. Vprašal me je po imeni in ali morda ne stanuje kje blizu spoznavalec svetega evangelija, ker je čul, da jih nekaj biva v tem gorovji. »Če pa si papist,« pristavil je ostro, »lahko me izdaš ónim, ki me preganjajo in zasledujejo! Tukaj sem omagal in tudi izgrešil pot, da ne vem kreniti ni na desno ni na levo. Pojdi in pokličí biriče, da mi zvežejo roke, kakor so jih zvezali našemu Odrešeniku, ko je molil na gori! Primoža Trubarja iščejo sovražniki svete vere, in lahko ga izdaš, kakor je Krista izdal apostol Juda!« — Takó mi je govoril sveti mož, in prav na tem mestu je bilo, ko sem pokleknil prèdenj ter se mu izpovedal, da se tudi prištevam k pravi in jedino vzveličalni veri. In odvédel sem ga v svojo hišo in ga skrival nekaj dnij, da ga niso zasáčili loški hlapci. Plačeval pa mi je z zlatimi nauki in mi vsako noč razlagal propise svetega Pisma. Pri odhodu pa sem prejel iz njega rok sveto knjigo, ki jo imamo še danes kot zaklad v svoji koči, knjigo blaženega Jurija Dalmatina, ki že tudi spí v Gospodu. Tukaj

je torej bilo, ko je moje okó prvič in zadnjič gledalo v obličje pravičniku, in na tem mestu se nam utrjuje naša vera, ker se spominjamo njega, ki je živel in trpel za sveti evangelij! Takó je bilo, častiti brat, in svojim otrokom sem že stokrat in stokrat pripovedoval o pobožnem Primoži Trubarji, ki je bival pod mojo streho, najsi je ubožna in neznatna. Prisedal je k moji oskromni mizi in se zadovoljeval z vsem, kar smo skuhali. Da bi v nebesih molil za nas vse!»

»In sedaj se ločimo!« izpregovori predikant. »Vsakdo mi podaj še jedenkrat roko, na mestu, katero je s svojo osebo nekdanj posvetil pokojni Primož Trubar, čegar slava je tudi med Nemci velika!«

Sezal jim je v roke in se seosebno ljubeznivo poslovil pri starki — stari materi.

»Margareta!« dejal je, »midva se morda ne vidiva več! Težko že nosiš breme, in blizu je roka Gospodova, da ti ga odzame.«

»Oh, moj Bog,« odgovorí ženica, »stara sem in betežna ter že iz teška čakam tiste ure, ko bodem poklicana na sodbo Gospodovo!«

»In te sodbe se ti ni treba bati, Margareta, ker si živela, kakor je zapovedano v Pismu!«

»Izmed prvih sem bila, ki smo vzprejeli čisti evangelijski nauk, in spoznavala sem ga neprestano. O hov, hov! Časi so se predru-gačili in hujši so in silnejši. Nekdanj se nam ni bilo skrivati, kakor se skrivamo danes. Kàr v tolpah smo hodili h gospodu na Bled — počakajte no, kakó so ga že klicali — oj, ta nemška imena, kdo naj jih ohrani v spominu!«

»Bil je to brat Krištof Faschang,« odgovorí predikant. »Tudi le-tá je že zatisnil oči in odšel k Njemu, čegar čisti evangelij je oznanjal!«

»Dà, dà! H gospodu Krištofu smo hodili,« zahití ženica, »in govoril nam je takó sladko, da bi ga bili poslušali vso noč in ves dan. Hov, hov! Pa je tudi umrl. In poznala sem tudi gospoda Boštjana v Kranji, a gospod Kuplenik je prihajal časih celó v naše kraje! Oj, imeli smo obilo in dobrih učenikov, in ni se jim bilo skrivati po lozi, kakor se skrivajo sedanji oznanjevalci prave vere! Hov, hov! Pa je vse pomrlo, vse pomrlo!«

»Potolaži se, Margareta, sedaj jih diči krona večnega življenja! Na zemlji pa so jih preganjali, in že prerok Izajija toži, da čaka poguba pravičnika! Sedaj, otročiči, ostani mir božji med vami, kakor vlada med tistimi, ki spé po gomilah!«

Rekši izgine v temi. Ti pa ostanejo na mestu in zró v nočni dol. Imel je s sabo majhno svetilnico, in časih se je nje lučica kakor

iskra utrnila sredi gozda. Postali so na vrhu, dokler ni lučica popolnoma izginila, ker je bil predikant že davno dospel v dolino, kjer itak ni bilo varno hoditi z lučjo. Potem šele so odšli, s sabo pa so nosili bridko zavest, da svojega učenika nikdar več ne bodo videli, kjer za ostre nasprotne reformacije nemški predikantje niso mogli brez nevarnosti za življenje prihajati na Kranjsko.

Vrnivši se domov, sedejo za mizo in nekaj časa molčé. Srce jim stiska toga, in nikomur se ne poljubi izpregovoriti. Naposled povzame hišni oče:

»Katarina, vzemi sveto knjigo in čitaj nam, koliko je moral prebiti ubogi Job, da se utolažimo in da se tudi mi privadimo trpljenja, s katerim nas izkuša Oča nebeški!«

»Knjige,« zaihti deklé, »knjige nimam pri roki!«

»In kje je?« vpraša oče ostro.

»Ostala je pri — ónem v sobici.«

»Čemú?«

»Čitala sem v nji, in opazil jo je v moji roki.«

»Ti si mu jo prepustila? Našo sveto knjigo si mu prepustila?«

»Imeti jo je hotel. Od strahú je niti nisem mogla skriti!«

Nekaj časa vsi molčé.

»In kaj je hotel imeti papist, ko te je vprašal po knjigi?«

Na to temno vprašanje odgovorí deklica tresoče: »Sumnjal je, da smo evangelijske vere, in prestrašila sem se takó, da nisem ničesar tajila?«

»Ti nisi ničesar tajila?«

Oče in sinovi planejo izza mize in vzkliknejo z jednim glasom:

»Izdani smo!«

Zopet nekaj časa molčé.

Potem pa dé oče odločno: »Pojdite spat, ženske!«

Takoj so odšle. Stara mati in gospodinja sta spali pod streho, hči pa je za sedaj imela svoje trdo ležišče v čumnati na tleh, da bi jo imel pri roki bolnik, če bi mu bilo treba ponoči kaj postreči.

Plaho je stopila v mali prostor, kjer je ležal kanonik Amandus. Spal je, kakor je bilo videti, in ni se genil na ležišči svojem. Deklica tudi leže, toda zaspati ne more. Odločni glas očetov, ko ji je ukazal, naj odide k počitku, vzbuja ji strah in grozo. In zajedno trepetá za njega, čegar blede obraz ji stopa v tem trenutku bolj nego kdaj pred dušo. In ta blede obraz ji je tičal tudi v srci, dasi je bil obraz katoliškega mašnika, katerega bi morala sovražiti! Drugače ni mogla, nego da je polglasno zajokala in si s solzami porosila deviško lice.

»Čemú točiš solze?« oglesi se proti nje pričakovanju bolnik s postelje. »Čemú vzdihuješ in jokaš, Margareta? Ali meniš, da se bojim smrti, in ali meniš, da mi srce le za hip bije hitreje, češ, da morda satan obsenči hudobne tvoje brate, da pobijejo pomaziljenca Gospodovega, kakor se pobije govedo v mesnici?«

Ko mu ničesar ne odgovori, nadaljuje:

»Ali meniš, da nisem čul, kar se je ravnokar govorilo za to steno? Dà, knjiga Dalmatinova vas je izdala, in začutili bodete, kolikna nesreča se je s to knjigo pritihotapila pod streho vašo! Meni pa bi bilo sladko umreti za vero božjo, da bi se ta luteranska svojat pre-pričala, kakó lahko umira katoliški mašnik, če ga pokliče Gospod! Ko pa bodem umiral, tedaj svojim morilcem — žal, da ne umeješ jezika svete cerkve! — zakličem: Ex ossibus ultor!«

»Moj Bog, umoré vas!« zaihtí deklica, »in jaz vam ne morem pomagati!«

»Kdo te kliče na pomoč, deklè? Umíri se, in zaspi, če ti krivo-verstvo, katero je vkoreninjeno v tebi, dopušča spati!«

V sobi so v tem oče in sinovi sedeli pri mizi. Temno so gledali prédse in ničesar niso govorili. Samó čakali so, da je odšlo ženstvo. Ko je zavladal mir po vsi hiši in so menili, da so ženske že po-ogle, tedaj so se ti strastni luterani spogledali. Bili so toli strastnejši, ker so se morali dosedaj prikrivati in kær so živeli v prepričanji, da so mučeniki vere svoje.

Sin Luka izpregovori najprej:

»Meni ni do tega, ali mi takoj odsekajo glavo ali pa dolgo let vlačijo po temnih ječah!«

»In še prej se pogubim,« dostavi sin Andrej, »če mi s kolesom stro kostí. Pogubi pa itak ne odidemo, ker nas ti preklicani papisti prej ali slej dobé v svoje pestí!«

»Z orožjem je prišel v te kraje,« oglesi se starec, »naj se pogubi z orožjem! Luka, vstani, vzemi sekiro izpod stropa in prinesi jo sèm!«

Luka vstane in sname sekiro izpod stropa. Trešči jo na mizo, rekoč:

»Ko smo vzprejeli v hišo tega papista, pregrešili smo se proti svojim bratom, ki so sedaj z nami v nevarnosti! Naj se pogubi, potem so oteti vsi drugi spoznavalci svetega evangelija, kolikor jih še biva v tem kraji!«

»In z nami,« oglesi se Janez, najmlajši sin, vender pa najbi-strejša glava pod Mrakovo streho, »in z nami, kakó se bode godilo, to mi povejte?«

„Pogubi ne odidemo!“ odgovoré drugi.

»Če bodete také ravnali kakor namerjate, gotovo ne. Vi sami silite v smrt, ko tolčete s sekiro po mizi! Sebe hočete končati, samó da otmete evangelijske svoje brate po pogorji! Ne vem, ne vem, ali pač dospete do srečnega konca! Vidim že, kakó prihrumé v Zalo oboroženi hlapci ter nas vse polové in uklenejo. In hišo nam zapalijo in odženo živino in ugonobé vse, za kar ste vi, oče, delali in delali. In staro mater in mater in Katrico, vse te slabotne ženske tudi odtirajo z nami v Loko in suvali jih bodo s puškami in z nogami, če ne bodo mogle hoditi také hitro, kakor bodo hoteli pijani biriči. In naši bratje, ali bodo oteti? Pravim vam, da ne in da se pogubé z nami vred!«

»Kakó je to mogoče?« vpraša Luka, »ko ne bode nikogar, ki bi jih izdal, in ko bode vender papist, ki bi nas lahko tožil, spravljen v kraj, da ne bode mogel izdati nikogar? Sekiro v roke, ta je najpametnejša, in to je zadnja beseda moja!«

»Bog ga je dal v naše roke,« izpregovorí starec, »in če nam je že umreti, zgrabi naj tudi njega hudič, kateremu je itak namenjen!«

Ali mlajši sin se ne dá premotiti.

»Kdo nas izdá?« pravi, »deset in še več jih bodo, ki nas izdadó! Ti loški sodniki vohajo in vohajo, naposled pa vse izvohajo. In če z zvito svojo besedo ne pridejo do konca, pa posežejo po tisti železnini, ki ste jo že časih videli na loškem gradu, in po drugi taki pripravi, in ti tró prste, stiskajo noge, obešajo te in mučijo také in drugače; potem pa si mehak, in poveš vse, kar si skrival v srci, in dostikrat še več, samó da te prestanejo trpinčiti in mečkati. Vse to niso šale, in če pomislim, da je tu nekaj ženstva, ki ne more prebiti dolgih muk, pa vem vse in takisto vem, da bodemo vsi izdani, še predno smo se dobro ogledali v ječi svoji. In sedaj vas vprašam, čemú je vse to potrebno in čemú jemljete sekiro v roko, pod katero pridete sami, če ubijete ž njo gospoda Amanda?«

In kanonik, ki je v sosedni čumnati slišal vse, kar se je govorilo, mislil je sam v sebi, da krivoverstvo še ni také zeló popačilo tega mladeniča kakor brate, in prisezal je, če ga Bog otmé iz sedanjih stisk, da se potrudi kolikor mogoče in vsaj njega privede v naročaj svete matere katoliške cerkve, ker je bilo jedro v njem še zdravo! Drugače bi ne bil svaril bratov, naj ne umoré bolnika, ki se jim ni mogel braniti! In tudi sestra Katrica se je razradostila in vzdihnila na svojem ležišču: »Janez ga ne dá umoriti, pomagal mi bode, da ga otmem!«

Oni v sobi zopet nekaj časa molčé. Potem pravi oče:

»Kaj pa meniš, Janez, da je potrebno? Ti itak veš vse bolje nego mi, in morda se ti vidi potrebno, da se sami napotimo na loški grad in vse povemo oskrbniku? Takó si rešimo teló, ali duša je pogubljena! Kaj meniš, da je potrebno?«

In Janez ne odlaga dolgo z odgovorom: »Mora li biti ravno sekira, oče? Bolniki umirajo, da še učeni gospodje ne morejo povedati, kakó je prišla smrt. In čul sem, da so rane, dobljene po medvedu, nevarne in da se nerade celijo. In rad se prikaže prisad. In prisad pride, in ne vé se, odkod. Tudi mi je pripovedovala stara mati, da ranjenecem mraz najprej škoduje. In sedaj so mrzle noči, to veste vsi!«

Takrat so bratje spoznali, kam merijo brata Janeza mirne besede. In oče Ignacij je nekaj premišljal, potem pa dejal:

»Janez ima dobro glavo! Luka, vzemi sekiro in spravi jo pod strop, kjer je bila!«

»In kje v Pismu,« vpraša sin Janez, »kje je zapisano, da moram izdajalca vzprejeti pod svojo streho? Saj tudi ni zapisano, da moram vzeti gada k sebi v posteljo, da me piči, ko se je ogrel ob mojem telesu!«

»Nikjer ni zapisano kaj takega,« pritrdi oče, »pač pa je zapisano: Zob za zob!«

»Postavimo ga torej na hladno noč,« dostavi Luka, »kar mu bode itak všeč, ker izvestno ni rad med krivoverci!«

Vsi so zadovoljni s tem sklepom in zdajci vstanejo, da odnesó ubogega Amanda na nočni mraz — v gotovo smrt!

(Dalje prihodnjíč.)

Minilo.

Ob okeuce motno opira glavó,
In v metež sneženi strmí ji okó;
Obrazek jí bled je, jok v milih očéh,
Kje rožic je dóba, kje sreča in smeh?

Na roko si čelo razvneto oprè
In tožno šepeče in vzdihla in mrè:
»Ljubezen in sreča, dišava cvetú,
Odcvelo, uvelo, prešló brez sledu!«

S. L. Mozirski.

Iz domače zgodovine.

Piše Ivan Vrhovec.

(Dalje.)

4. Olepšava sedanjega „Franca Jožefa trga“.

Ljubljančane je obšlo tisti čas nekovo krčevito veselje za napravljanje novih nasadov. Da se olepša mesto, bilo je zeló imenitno — planiranje Franc Jožefovega trga.

Ko so zasajali Lattermannov drevored, bila je na nasprotnem kraji mesta kàj velika grdoba: jarek, ki je jemal velik del sedanjemu Franc Jožefovemu trgu. Nekoliko se vidi še danes, da je nekdam s Studentovskimi ulicami vzporedno držal mestni zid po hribu gòri do Gradú, na drugo stran pa v premi črti dólí do Ljubljane. Med sedanjimi šolami in sedanjo Fabijanovo hišo so pred sto leti držala v mesto Frančiškanska vrata, staro neokretno poslopje, prava trdnjava, ki je od sedanje Fabijanove hiše molela iz mestnega ozidja malone do ogla sedanje hranilnice. Pod zidom je bil izkopan jarek od Ljubljane prav do vrhu Gradú. V prejšnjih časih je bil napolnjen z vodo, izvestno ne najboljšo, zakaj prihajala je iz Ljubljane in je stala, ne vem, kakó daleč, gòri do vzhajanja Gradú. Bila je seveda stoječa voda, vendar so izhajale v nji še ribe; zapisano je namreč, da jih je v 17. stoletju magistrat dal poloviti po dvakrat na leto.

Ali v ta mestni jarek se je iztekala tudi vsa nesnaga iz hiš v Studentovskih ulicah. To je bil velik nedostatek; vendar do leta 1785. ni prišlo nikomur na misel, da bi ga odpravil; to leto pa je kresijska gosposka ukazala magistratu, naj mestno ozidje podrè in Ljubljano odprè čistemu zraku.

Magistrat je to storil in je z razvalinami mestnega ozidja zasul globoki jarek, kolikor se je dalo; popolnoma pa ga seveda ni mogel, ker je bilo le premalo tvarine, in ga tudi ni smel — kam pa naj bi se odtekale hiše v Studentovskih ulicah? — Seveda, magistrat naj bi bil dal narediti ob hišah kanal in ujel nesnago vanj, ali za to takrat ni imel denarja. Ko pa so se mestne finance vsaj nekoliko izboljšale, vnele so se nesrečne francoske vojske. Regulacija Franc Jožefovega trga se je morala torej odložiti.

Za več let pa so se je zopet lotili — Francozje. Leta 1813. so splanirali ves sedanji lepi trg, razrit in napolnjen s kupi gramoza in ka-

menja. Da se napravi kanal, postavili so za leto 1814. v proračun 1800 frankov. Toda 1814. leta Francozje niso učkali na Kranjskem. Po njih odhodu se je stvar zopet zavlekla za nekaj let. Kär se je leta 1816. k sreči podrla stara ledenica v tem kraji; ko je bilo treba narediti novo, spomnili so se tudi zopet jarka, zametali ga in napravili kanal. Namerjali so tudi zasaditi trg z drevjem, toda zaradi sejmarjev ga niso. Tem je prihajal sejem pred šolami tesnejši od dné do dné. Ko je bil sedanji trg splaniran, začeli so postavljati kramarske lope tudi nanj. Da bi se ne bilo treba ogibati drevja, zató ga po daljšem preudarku rajši niso zasadili.

Kar se pa tukaj ni dalo zvršiti, storili so nekaj let pozneje na drugem kraji mesta. Zasadila se je leta 1821.

5. „Zvezda“

katere napravo sem nadrobno opisal v »Ljubljanskem Zvonu« leta 1886. str. 272.—277. Dostaviti mi je tukaj le to, da so se leta 1822. bavili Ljubljančani z mislijo, postaviti v spomin na kongres razven »Zvezde« še drug spomenik, velik obelisk v »Zvezdi«, kar se pa ni zvršilo. Da se ni, bilo ni pač nikomur bolj žal, nego ljubljanskemu profesorju Antonu Franku, ki se je ponudil, da napravi na obelisku in združi ž njim napravo za opazovanje ljubljanskega poldnevnik. Kakó je menil zvršiti stvar, razložil je nadrobno deželni gosposki, in ta njegov načrt je spravljen v magistratovi registraturi. Ker pa so iz neznanih mi vzrokov opustili napravo obeliska — veljal bi bil 500 goldinarjev — splavala je tudi Frankova namera po vodi.

Magistrat, ki je bil to leto sosebno podjeten, bavi se je še z napravo treh drugih rečij. Ali razven »Zvezde« mu je bilo mogoče zvršiti samó še jedno, glorijsko v mestnem logu, najbrže tudi v čast tuje gospóde, došle na kongres. V mestni log so zahajali izprehajalci tisti čas mnogo pogosteje nego dandanes. Leta 1825. je glorijska še bila v mestnem logu, pozneje pa ni nič več čuti o nji.

Radi pa bi bili Ljubljančani nasadili to leto razven »Zvezde« še dva druga drevoreda, na Dunajski cesti in od Pagliaruzzijevega vrta do prve hiše v Šiški, toda ni se jim posrečilo.

Na Dunajski cesti se je namreč polagoma napravila na levi in desni strani široka steza od »Slona« do Sv. Krištofa. Ti dve stezi so sklenili zasaditi z akati in napraviti tudi tu drevored. Troški bi ne bili veliki, ker so bili magistratu slučajno ravno takrat na razpolaganje akatje, katere so morali izkopati iz drevoreda za šolami, bržkone zató,

ker so delali tam učilnicam temò. Drevored na Dunajski cesti se pa vender ni nasadil; kakšna je bila zapreka, ne vem.

Prav taka se je godila tudi namerjanemu šišenskemu drevoredu, ker so mu oporekali posestniki tamošnjih zemljišč, boječi se drevoredove sence na svojih njivah.

Leta 1823. pa so zasadili zopet dva nova drevoreda, in sicer ónega ob cesti pod Gradom mimo strelišča do Gruberjevega prekopa in drevored ob vsi Dunajski cesti od mitnice do savskega mostú. Oba sta se zasadila z jagnjeti, ki so jih že vzeli iz drevesnice pri »Najbeltu«. Knjigovodski deželni urad je preračunal troške za posavski drevored na 846 gld. in nekaj krajcarjev. Bili bi pa seveda veliko večji, toda posestniki zemljišč ob cesti so ustopili za drevored potrebni prostor zastonj. Tudi na tem drevoredu so se znašali suroveži in mu napravljali iz početka mnogo škode. Taka se je godila celó »Zvezdi«; leta 1825. je moral nalašč nji v varstvo vzeti magistrat posebnega paznika v službo.

Drevored za streliščem je bil zajedno tudi zadnji javni nasad te dóbe. Od leta 1823. dalje je Ljubljánčane minilo veselje za take stvari kár popolnoma, in prešlo je precèj let, predno se jim je iz nova vzbudilo v najnovejšem času.

II.

Jeden krajcar hišnega davka.

Dà, res so bili taki časi, pa še ni kàj dolgo, odkar so minili! Niti poldrugosto let ni tega, in sicer so živeli v Ljubljani tisti srečni hišniki, ki so plačevali ta mali davek. In bili so ponosni, zakaj ta mali davek je bil privilegij, s katerim se na Kranjskem ni moglo ponašati nobeno drugo mesto. Ta pravica je bila Ljubljánčanom tem dragocenejša, ker so si jo prislužili njih predniki z nenavadnim junáštvom, neomahljivo udanostjo in vzorno zvestobo do tedanjega svojega gospoda in cesarja.

Prislužili so si jo v srednjem veku za cesarja Friderika IV., ki je zavladal leta 1440. — Stvar se je zgodila takó-le:

Tisti čas je bila razven habsburške najveljavnejša rodovina na Avstrijskem rodovina celjskih grofov. Iz oskromnih početkov se je vzpela tekom XIV. in XV. stoletja do tolike moči, da se ž njo ni mogla meriti daleč na okolo nobena druga. Po Štajerskem in Koroškem, po Kranjskem in Avstrijskem, po Ogerskem in Hrvaškem je imela graščine, pravijo, nad 70; od teh je samó celjska — sevéda je bila največja izmed vseh — merila več nego petino kranjske dežele.

Celjski grof Herman II. je bil tak mogočnik, da je njega hčer Barbaro zasnubil in v zakon vzel sam nemški cesar Sigismund. To je povzdignilo veljavo celjskih grofov le še tem bolj, sosebno ko jih je cesar Sigismund napravil za kneze (leta 1436.). S tem pa se je zgodila Habsburžanom krivica; celjski grofje so bili do tedaj njih podložniki, sedaj pa so se izprevrgli v njih vrstnike ter se odtegnili njih vrhovni oblasti. Habsburški vojvode so ugovarjali cesarjevi naredbi, češ, da te pravice ni imel, toda Sigismund se ni menil za te ugovore. Itak oblastni celjski grofje so se nosili odslej še oblastneje, zlasti Hermanov sin, Ureh III. Zató je nastala med Habsburžani in Celjani velika mržnja, iz nje pa so se razvili krvavi prepiri in dolgi boji.

Leta 1440. so izvolili nemški knezi štajerskega vojvodo, Habsburžana Friderika, za cesarja. Ž njim se je ošabni celjski grof Ureh III. do takrat vojskoval po malem že dve ali tri leta. Ko pa je novoizvoljeni cesar odšel na Nemško h kronanju, zgrabil je grof Ureh III. iz nova za orožje ter napadel z vso silo več trdnih krajev, med njimi tudi Kranj in Ljubljano. Kranj se mu je moral podati, ob Ljubljani pa si je zastoj razbijal glavo, dasi jo je napadal dolgo in kár najsilneje. Ljubljančani so se držali takó čvrsto, da je bil ves trud Urhovih vojakov zastoj. Ko je videl, da nič ne opravi, odjenjal je od obleganja ter odšel na Dolenjsko pred Novo Mesto.

Pred odhodom pa je še ohladil svojo jezo na ljubljanski okolici, med drugim tudi na graščini viteza Apfaltra, o katerem se mu je povedalo, da je bil za obleganja v Ljubljani in da je Ljubljančanom pomagal odbijati napade njegovih vojakov. Apfalter je bil graščak sedanje tivolske graščine, le da je grad sam stal takrat na najvišjem kraji tivolskega gozda. Ureh ga je požgal in podrl malone do tal.

To se je zgodilo leta 1441. Pri obrambi Ljubljane se je sosebno izkazoval ljubljanski meščan Kisel. —

Valvasor govori o tem dogodku na treh krajih, X. 283., XV. 338. in XI. 711. Takó, kakor se je prigodek ravnokar pripovedoval, ne zdí se mu kaj verjeten, najsí ga celjska kronika sama opisuje takó. Verjetnejši se mu vidi popis drugih, gotovo menj zanesljivih virov. Le-ti pripovedujejo, da je cesar poslal Ljubljančanom drznega viteza Mohorja Turna na pomoč. Ta je pri Žalci na Štajerskem zadel na Urhove ljudi, ki so spremljali Urhov voz, obložen z zlatom, srebrom in drugimi dragocenostimi, da bi ga pred Turnom spravili v varnost. Vitez Mohor Turn jih je razkropil in jim vzel vse to bogastvo. Od Žalca je hitela Turnova četa proti Ljubljani, zgrabila tu celjske oblegovalce in jih takó potolkla, da niso le izgubili veliko ljudij, ampak

morali pustiti pred Ljubljano svoj tabor z vsemi vojnimi pripravami ter pobegniti na Dolenjsko.

Da so se stvari také vršile, zdí se Valvasorju verjetneje, dasi resnicoljubi mož nikakor ne zamolčí, da celjska kronika sama pripisuje odhod celjske vojske jedino srčnosti Ljubljančanov. Da také sodí, to je lahko umevno: imel je pred očmi Ljubljančane svojega časa, ki bi se takrat pač ne bili obranili toli mogočnega sovražnika, kakeršen je bil Ureh III. Vrhu tega je Valvasor že po svoji vzgoji lože verjel, da so Urha odpodile cesarske čete, ki jih je vodil v orožji izurjen vitez, nego pa boja in vojske nevajeni, miroljubi meščani. V XI. knjigi pa, kjer le na kratko omenja najznamenitejših dogodkov iz ljubljanske zgodovine in kjer mu ni prilike, da bi se spuščal v raziskavanja, pripisuje tudi on vse zasluge za srečno obrambo Ljubljane jedino srčnosti Ljubljančanov.

Toda bodisi také ali drugače, vsekakor so se Ljubljančani takrat moško branili. O tem priča že cesarjevo pismo, s katerim je ta, ko se je še mudil pri kronanji v Achenu, potrdil ljubljanske privilegije ter Ljubljančanom vrhu tega dovolil pečatiti svoja pisma z rdečim voskom, kar je bila takrat velika odlika.

Storil pa je Ljubljančanom še nekovo drugo milost: odpustil je namreč njim in njih naslednikom ves hišni davek za vse večne čase; zahteval je samó po jeden krajcar na leto, vender tudi tega samó kot nekakšno zunanje znamenje, da so vender še njegovi podložniki.

Ljubljančani so bili po pravici ponosni na to nenavadno odlikovanje cesarsko ter so prinašali ta krajcar, patidenk-krajcar imenovan, kaj slovesno v mestno hišo. — Dan, ko se je vršilo to plačevanje, 30 september, bil je jeden najiminitnejših v letu. Prinašali so patidenk v praznični obleki in o polnoči v mestno hišo, kjer so ga vzprejemali vsi mestni očetje. Seveda je bilo to noč vse mesto pokonci, ne samó hišniki, ampak tudi drugi ljudje. Ponočni šum je bil v srednjeveških mestih nekaj nenavadnega. Ko so se po solnčnem západu zaprla mestna vrata, bila je vsakemu meščanu sveta dolžnost, da je pogasil ogenj v peči in luči po hiši ter legel k počitku. Kaj drugega pa je bilo v noči dné 30. septembra! Za to noč ni veljal ostrí mestní red; vsa Ljubljana se je udala veselju ter prebila noč na ulicah in po zabaviščih. Seveda se je pripetilo marsikaj, kar se ni popolnoma ujemalo z mirnim in zmernim značajem tedanjega meščanstva, in sčasoma se je slovesnost izpremenila v grdo razvado; ponočni izgredi so bili to noč kaj navadnega. Leta 1589. je moral poseči vicedom sam vmes. Neka dné je dobil magistrat od njega pisanje, v katerem se je vicedom

bridko pritožil zaradi izgredov v noči od dné 30. septembra na 1. oktober. Proti trem zjutraj ga je vzbudil takšen vrisek, tak hrup in ropot na ulici, da je menil: prav gotovo kje gori ali pa so se meščani celó spopadli. Ko pa je vprašal, kaj to pomeni, povedali so mu, da nič hudega, ampak da le hišniki nosijo vsak svoj patidenk-krajcar v mestno hišo.¹⁾

To je vse prav lepo, dejal je vicedom, in njemu ne bode nikdar in nikakor hodilo na misel, kršiti Ljubljančanom starih in hvalnih pravic in navad; celó varoval jih bode ob vsaki priliki, toda nikakor ne odobruje razvade, s katero se je seznanil pred tremi nočmi. S takó strahovitim hrupom in vpitjem se ne motijo le bolniki in drugi spanja potrebni ljudje, ampak zgodí se, kakor se mu je povedalo, v taki noči tudi marsikaj proti poštenosti in nравitosti. Zlasti se je spotikal ob tem, da prinašajo patidenk malone samó gospodinje, kakor bi Ljubljana ne imela gospodarjev. To in vse drugo se mu nikakor ni zdelo v redu. Zató je bila njegova misel ta, da se patidenk plačuj podnevi. Prepričan je bil, in izvestno je bila ž njim vred po njega mislih prepričana tudi velika večina meščanov, da se s tem Ljubljančanom nikakor ne kratijo stare pravice.

Po tem mirnem predgovoru pa je kár kratko prepovedal plačevati patidenk takó, kakor se je plačeval doslej, in ukazal ga je prinašati v mestno hišo podnevi. Zgodilo se je to dné 4. oktobra leta 1589.²⁾

Magistrat je vicedomu odgovoril, da je že tudi sam mislil na to. Tudi on se spotika ob tej grdi razvadi ter je tudi za to, da se patidenk plačuj odslej ob 6. zjutraj, kar bi bilo dné 1. oktobra venderle vsaj še nekoliko o mraku.

Takó je odgovoril magistrat, sam v sebi pa si je mislil ravno narobe, kar vidimo iz tega, da je bilo že dve leti zatem treba ponoviti prepoved o ponočnem razgrajanji. Meščani se torej niso menili za vicedomovo prepoved; menili pa se niso po mojih mislih zató, ker so vedeli, da je magistrat v strogo meščanskih stvaréh ž njimi vedno tistih mislij in na njih strani. In res je magistrat že leta 1591. sam zopet pozval meščane, naj prinesó patidenk v noči dne 29. septembra 30. september je bil bržkone dan, o katerem se celó magistratu nezogibni³⁾ šum in ropot ni zdel umesten.

Vicedom je bil zató prav resno hud in je magistratu ukazal, naj se opraviči.

¹⁾ Vicedomski arhiv I. 106. a.

²⁾ Dimitz I. p. 268. méni, da se je patidenk plačeval s ploh samó do leta 1580.

Kakó se je to zgodilo in ali se je magistrat tudi opral pri vicedomu zaradi svoje nepokorščine, ne vem povedati; pač pa vem, da je leta 1593. vicedom mestne očete zopet oštel, ker so prejimali patidenk ponoči. Zamera je bila tem večja, ker je izdal nadvojvoda le nekoliko prej prepoved, po kateri je moralo zaradi hudih turških časov prestatl vsako šumeče veselje, kaj li takó silno razgrajanje!

Toda vicedomovi opomini tudi to pot niso izdali. Leta 1597. je došel magistratu iz vicedomske pisarne zopet takšen ukor kakor že večkrat prej.

Po tem letu (1597.) pa načina, kakó se je plačeval patidenk, ni mogoče več zasledovati, ker je s tem letom pisanja o tej stvari v aktih konec. Morda so res odpravili razvado; vsekakor pa ti dogodki zopet dokazujejo, kakó težko je odpraviti zastarele in ljudstvu priljubljene šege!

(Konec prihodnjič.)

Razlika.

V lini že večerni
 Odbrnèl je zvon,
 Solnce že odplulo
 Trudno je v zaton
 Kamor se oziram —
 Znamenja mirú;
 Brez skrbij dolina
 V rahlem spava snù.

A da zastre meni
 Tožen mrak srcé,
 Da zatone solnce
 Moje za goré:
 V temno jaz bodočnost
 Gledal bi plašán,
 Nevedé, če vrne
 Kdàj se jasni dan . . .

Occultus.

Moja zvezda.

Blestečo zvezdo kažeš
 In praviš, da je tvoja;
 A mene izprašuješ,
 Kje neki da je moja.

Na nebu tam je nimam,
 A tukaj blizu sebe,
 Imam jaz zvezdo svojo,
 Imam jaz, dèkle — tebe!

L. Habétov.

Svatba na Selih.

Povest. Spisal Podgoričan.

(Dalje.)

VI.

Rakar ni bil še star, toda često ga je mučila bolezen in ga zadržavala v hiši; no, okreval je še vselej. Ali prišlo je nestalno jesensko vreme, ko popoldne solnce pripeka, zvečer pa tuli mrzla burja. Taka vijavica je zalotila starega Rakarja, ko je nekoč spel z Roba in je bil ves pregret od slabega pota. Zazeblo ga je do kostij in gostila se mu je kri po žilah. Komaj je prišel domov, kjer je takoj legel v posteljo. Zaman mu je kuhala žena različne rože, zaman je bilo vsako mazilo: slabel je od ure do ure. Spravil se je z Bogom in dal napisati oporoko, da je takó uredil svoje reči. Peti dan potem je bil že mrlič. Tožila je žena in vila roke, otroci so jokali in klicali očeta, ljudje pa so hodili kropit in milovat nesrečno družino. Pri Svetem Primoži je zvonilo, in takisto je zvonilo na Robu, da se je brž razneslo: »Starega Rakarja ni več.« Ko so ga nesli gôri k Svetemu Primožu, vila se je za krsto dolga vrsta pogrebcev – ljudje vedó, kdo ima denar!

Po poslednji volji očetovi je gospodaril poslej na Rakarjevini najstarejši sin Janez. Njegovo je bilo vse: hiša, njive, travniki, živina in denar, le mlajšim bratom in sestram bi moral izplačati zapisano doto, kar bi ga pa itak ne težilo, saj je imel pokojni oče že pripravljeno za vsakega.

Po očetovi smrti je bilo pri Rakarji precëj drugače. Mladi gospodar ni imel skoro komu gospodariti. Bratom in sestram ni bilo več do dela kakor prej, mati pa je molila za možem in bolehalo od žalosti. Sosedje so nagovarjali mladega gospodarja:

»Janez, oženi se, takó ne bode nič! Mati ne more, drugi te pa ne slušajo!«

»Res, takó bode najbolje,« dejal si je mladi Rakar. Mislil je vedno na Dragarjevo Lenico, katero si je bil že izvolil iz davna. Reči ni mogel, da ga ljubi, vedel pa je, da mu je prijazna in da ga rad vidi nje oče. To ga je hrabilo, in v svesti si je bil, da bode Dragarjeva Lenica skoro njegova žena.

Naposled omeni ženitve celó mati njegova, ko ji je potožil, da nima kdo delati.

»Takó je povsod,« pravi mati. »Dokler živí oče, pridni so otroci, potem pa skrbi vsak záse. Najbolje storiš, ako se oženiš.«

»Ali bi vam bilo ljubo?«

»Meni? — Zakaj ne? Saj drugače niti ne more biti. Oženi se! Izberi si pridno ženo in glej, da ne pride k hiši prazna, da bode imela polne skrinje blagá in lepo doto. Oče je časih mislil, da bi Dragarjeva Lenica ne bila napačna; tudi meni se zdí pridna. Ako ti je po volji, pa pojdi s strijcem k Dragarju in zmenita se!«

Janezu zaigrá srce od radosti in sreče.

»Storim po očetovi volji in vaši želji,« méni vesel. »S strijcem pojdeva na Sela, in zmenimo se, da še pred zimo uredimo, česar treba.«

Prihodnje nedelje na večer prideta Rakar in njega strijc na Sela snubit lepo in imovito Dragarjevo hčer. Dragar je že vedel, kdo pride danes v hišo, zakaj Janezov strijc se ni mogel premagati, da ne bi črhnil Dragarju o snubitvi.

»Le pridita,« menil je Dragar, in zató je šel strijc mirnega srca, saj mu ni bilo treba misliti, kakó bi mehčal in nagovarjal očeta, kateri bi rad dal hčer, denarja pa ne.

Rakar pa je mislil na lepe dni, katere bode živel ob lepi ženi. Do tega mu ni bilo, kakó bode govoril, da se prikupi Dragarju, Dragarici in Lenici. Nadejal se ni nikakih izgovorov, nobenih ovir.

Lenici zatrepetá srce in mraz jo pretrese, ko vstopita Rakar in strijc. Slutila je le predobro, kaj pomeni njiju prihod. Na pozdrav Rakarjev je komaj odgovorila, toda proseče je pogledala mater, ozrla se v zadovoljnega očeta.

»Strezi, Lenica!«

Očetov glas jo vzdrami. Urno vstane in pregrne mizo z belim prtom, mati pa prinese vina in kruha. Skrbna mati namigne hčeri in ji šepne, naj premeni krilo in predpasnik. Lenica sluša in gré urno v shrambo. Dolgo se je mudila ondu, takó dolgo, da jo je morala mati poklicati v hišo. Rosne so ji bile črne oči, v lice pa je bila bleđa; nič ni bilo tistega veselja, kakeršno naudaja hčere, kadar pride težko pričakovani snubač.

Tretjič je že krožil kozarec okolo mize, in trikrat je morala Lenica omočiti ustnice v rujno vince, vendar pa so še vedno govorili o vremeni in letini, dasi je Rakar strijca suval, naj vendar že izpregovorí potrebno besedo.

Pokašlja strijc, popraska se za ušesi in prične:

»Kaj bi vam pravil, po kaj sva prišla, saj ste itak bržkone ugenili.«

Dragar prikima.

»Na Rakarjevem domu nimajo gospodinje. Prišla sva k vam vprašat, ali daste Lenico na Rakarjev dom za gospodinjo in Janezu za ženo?«

Janez pogleda Lenico, toda ne vidi ji v obraz, ker ga je povabila.

»Hm, to se pravi, Janez bi se rad oženil?« méni Dragar.

»Kaj pak, če hoče imeti gospodinjo. No, Janez, sedaj pa le sam govóri, navrnil sem že jaz,« pravi strijc.

»Vi, oče, in mati Dragarjeva, snubit sva prišla vašo Lenico. Za ženo mi jo dajte, saj veste, da mi je je treba! Poznate me, gospodarim že sam, dom imam lep, denarja dovolj, mlad sem, vašo Lenico imam rad, kar sem ji povedal že večkrat,« pobaha se Janez.

Dragar se nekoliko nasmehne in zažvenketá v žepu s srebrnim drobižem, češ: »Tudi mi nismo suhi.«

»Takšni ste mladi ljudje! Vse se že prej zmenite, potlej šele vprašate stare,« očita Dragarica in pogleda hčer.

»Ej, Lenica, kaj se sramuješ in skrivaš obraz, saj vem, da ni bilo nič slabega! Vesela bodi in prisedi k Janezu, ako hočeš,« potolaži jo mati, misleč, da se hči sramuje.

Toda hči je ne sluša, nego molčé obsedí na mestu.

»Torej kaj bode in kakó?« povzame strijc.

»I glejte, kakó? Dote ji dam toliko, kakor sem nekoč že omenil, in svatbo napravim.«

»Ali sta oba zadovoljna, ti in mati?«

»Morava biti, ker ni drugače. Saj vidiva, da Janez ne more biti več sam. Vprašajte še dekliča, ali hoče iti!«

Toda Janez ni imel prave besede, da bi jo vprašal in strijcu je bil jezik preokoren.

»Lenica, pa reci, ali greš ali ne greš z Janezom na Kališče?«

Zvezdica upanja se ji zablíšči, ko začuje zadnje očetove besede. Nadejala se je, da bode res takó, kakor se sama odloči.

»No, Lenica?«

»Domá ostanem, ne omožim se,« izpové Lenica dôkaj odločno. Snubca osupneta, Dragar pa se jezno obrne k hčeri.

»Kaj bledeš? Ali meniš, da so prazne marne?« zareži oče.

»Glej jo! Ves čas se véde takó, kakor bi že komaj čakala Janeza, naposled pa táko pové! Reci, reci, saj vidiš, da komaj čaka!« prijanja mati.

»Rekla sem, da se sedaj ne omožim in pri tem ostanem.«

»Sedaj ne? Kdaj pa? Janez ne utegne čakati,« zarohní oče.

»Janeza ne maram! Poišče naj si je drugje!« zavrne ga Lenica pogumno.

»Lenica!« izpregovorí Janez malodušno. »Ali je vse laž, kar si mi govorila?«

»Laž? Zakaj? Ali sem ti kdaj rekla, da bodem tvoja? Povej!« Janez umolkne in iz nova pomisli vse, kar mu je kdaj povedala. Dragarju pa zalije kri obraz, in huda jeza vzkipi v njem.

»Reci, da greš! Sicer« . . . zakriči takó ljuto, da se deklè kàr zgane.

Zbere vso srčnost in pravi:

»Ne silite me! Janeza ne maram in ga tudi ne morem vzeti!«

Oče pa plane izza mize in zamahne z desnico na hčer.

»Tepel je ne bodeš!« vikne žena in se postavi pred hčer. Janez pa prime Dragarja za roko:

»Pustite jo! Pomenimo se lahko iz lepa!«

Ali ploha zlih besed se vsuje iz očetovih ust na nepokorno in svojeglavo hčer.

»Ha! Le čakaj, videli bodemo, ali vzameš Janeza ali ne. Ná, Janez, pij! Pa vesel bodi in ne poslušaj nje govoričenja; saj še ne vé, kaj govori!« pravi Dragar in postavi pred Rakarja kozarec z vinom.

Janez pa je predobro vedel, da Lenica takisto misli, kakor govori, zakaj izdala se je z besedami, da ni še pozabila lovca Egidija, kakor si je mislil Janez. Omenil bi bil rad, da Lenica bržkone misli na Egidija, toda ni hotel, ker bi Dragar preveč zbesnel.

»Oh, Lenica, kakšne preglavice nam napravljaš! Nikar ne bodi takó svojeglava in lepo se pomeni z Janezom, da ne bode zastonj hodil sem dóli,« govori mati hčeri na srce.

»Kaj ji govoriš takó medeno? Pústi jo, kdo se méni za nje trmol! Omoži se takrat, kadar bodem jaz hotel, in tistega vzame, kogar ji pokažem,« odloči Dragar in izprazni kozarec.

Lenica se pa še neče udati. Vstane in stopi malone prav pred očeta.

»Sklenite, kar hočete! Toliko pa vam povem, da se sedaj ne omožim, do tega me ne more nihče prisiliti!« pové očetu. »Ti, Janez, izberi si drugo, ako se hočeš oženiti! Snubi óne, katere se rade omožé!«

Po teh besedah zbeží iz hiše. Dragar hoče za njo, toda pridržé ga, češ, da bi ji kaj ne naredil. Rotil pa se je na svojo besedo, da

ne bode nikogar drugega nego Rakarjeva, naj jo pride snubit sam grof ali pa cesarjev sorodnik. Kar je dejal, ostane. Dragar še ni lagal.

»Saj ne bode vedno taka! Jutri bode že boljša,« tolaži mati, videč, da Janez ni nič vesel.

»Zakaj pa nama niste povedali, da se brani? Rajši bi ne bila prišla, da bi ne bilo take sramote. Naka, kaj takega pa še nisem učakal,« godrnja strijc.

»Meni se niti sanjalo ni, da bi se ne hotela omožiti, in zato je nisem nič vprašal. Toda na mojo vero, ná mojo roko! Naj se brani ali ne, Janez, tvoja bode, nič se ne jézi! Pokažem ji, kdo je nje oče!«

»Pa malo odlóži, Janez, ako moreš,« méni Dragarica in za njo strijc.

»Saj moram, ker ni drugače. Siliti je ne kaže, Bog zná, kaj bi še bilo! Počasi bode že mislila drugače.«

»Janez, kadar hočeš. Ali sedaj ali pa pozneje. Samó reci, kdaj gremo k notarju!« pravi Dragar.

»Pozneje kdaj,« méni Janez. »Ako prej ne, pa pred pustom; bodem že kakó prebil.«

S tem so bili vsi zadovoljni. Sklenejo molčati o vsem, da bi se ljudje kaj ne zgledovali in ne govorili več, kakor je res.

Janez pa je bil vendar jezen, da se ga Lenica takó brani. Nikdar si ni mislil, da bi lovca res takó ljubila.

»Oh, da bi ga le nikdar več ne bilo nazaj!«

Zvečer se vrnete domov, oba jezna. Strijc je godrnjal vso pot, da ne pojde nikdar več snubit.

Dragar pa je rojil na ženo in ji očital, da je le ona kriva, če je deklè takó svojejlava! —

VII.

Lenica je morala od ónega večera mnogo prebiti, zakaj oče je vedno režal nánjo, mati pa je bila osorna kakor še nikdar in nič drugega ni hotela zvedeti od hčere, nego zakaj Rakarja ne mara. Lenica sevé, iz prva ni hotela povedati; ko pa le ni več vzmogla vsakeršnega natolcevanja, osrčila se je in ko nekoč očeta ni bilo domá, razložila je, kakó in kaj.

Mati se zeló začudi, zakaj da bi nje hči količkaj mislila na ubožnega lovca, kaj takega se ji še zdelo ni!

»A takó je vsa ta reč!« izpregovori mati, ko Lenica umolkne. »Zató ne maraš vzeti Rakarja, ker si zmenjena z drugim? No, to je lepo, da take pregrešne reči počenjaš z lovcem.«

»Mati, pregrešnega ni bilo nič! Rada ga imam in on mene, bolj nego ta Rakar, in obetala sem mu, da ga vzamem, ako me zasubi.«

»Taka si? Veš, deklè, iz tvojega obetanja ne bode nič, kaj pa misliš? Veš, da bi se mi ljudje smijali, ako bi vzela ubogega graščinskega lovca! Midva z očetom tega ne dopustiva. Lovca si le izbij iz glave! Boljšega pač ni nobenega, nego je Rakarjev Janez.«

»Mati, slušala sem vas vselej, ali v tem vas ne morem. Z drugim vem, da ne bodem srečna kakor z Egidijem. Čakala ga bodem, dokler se ne vrne.«

»Ej, ne govôri takó brezpametno! Koliko se je že obetalo, pa se ni storilo! In meniš, da te Egidij še ni pozabil? Res utegne misliti náte! Béži, béži! Rakarju naročimo, da si pri volji, pa pojdemo pismo delat.«

»Mati, ne silite me, da bi prelomila svojo obljubo!«

»Kaj, svojo obljubo? Kaj pa moreš ti obljubiti? Ali misliš, da je taka obljuba veljavna, ki ni preišljena? Itak si še premlada, in taka obljuba ne veže.«

»Le silite me, ali to vam povem, da se bode te kesali. Z drugim ne grem v cerkev nego z Egidijem, dokler je živ.«

»Kaj pa, če ga ubijejo na vojski?«

»No, tedaj se pomenimo drugače.«

Mati pomisli, in zdí se ji mogoče, da umrje lovec Egidij v hudi vojski, kar bi se ji jako ustreglo; Lenica bi potem rada vzela Rakarja.

»Lenica, prav ni bilo, da si se pečala z lovцем. Odpuščam ti, ali očetu nikar nič ne črhni, ker bi te nalašč dal Rakarju. Ti ga še ne poznaš. Nanj pa več ne misli, saj vidiš, da iz tega ne more biti nič dobrega.«

Mati se je bala za hčer, da bi si kàj ne naredila, ako bi jo prisilili vzeti Rakarja. Prav takó se je bala, da bi ne zvedel mož za hčerino razmerje, ker ga je dobro poznala. Nadejala se je, da se lovcu kàj pripetí in da ga hči pozabi.

Lenica je imela, kar se tiče matere, poslej mir, oče pa je bil tudi nekoliko boljši, ker se je bližal advent in je bilo za ženitev že malone prekesno. Ali to je dejal, da pred pustom mora biti, naj se Lenica kuja ali ne.

O lovcu Egidiji ni zvedela Lenica ničesar več, zakaj njega materi je bilo presamotno na Podmolu, kjer jo je vse spominjalo sinú, in preselila se je k starejšemu sinu v Čušperk, kakor jo je vabil že tolikokrat. Po nje odhodu ni imela Lenica nikogar, ki bi ji kàj povedal o Egidiji. Nestrpno je čakala vsake novice z bojišča. Sedaj so povedali, da je óni ranjen, drugega so ubili, in strahoma je čakala, kdaj povedó kàj o Egidiji, in molila je iskreno, da bi se mu ne pripetilo kàj huđega. —

Lovec Egidij ni bil v Bosni, kjer so bili iz večine naši domači vojaki, ampak pri svojem lovskem polku v Hercegovini, sam iz domačega kraja, da se mu je še bolj tožilo po domovini. Časih je pisal materi, ali kaj, ko je takó malo utegnil in so pisma zaradi velikega vojnega nereda prihajala in odhajala kàj neredno ali pa celó izostala. Komaj je čakal, da bi bila končana vojska in bi bil odpuščen, da bi pohitel domov. Vsak napad na sovražnika, vsako prasko je pozdravil kàj veselo, zakaj sleharna zmaga ga je bolj približala domovini. Kadar pa niso preganjali sovražnika in so počivali v taboru, zamislil se je in duh mu je vzplaval v domači gozd, k materi in naposled k Lenici.

Ta pa ni marala za nikogar drugega. Zaman se ji je dobrikal Rakar, odbila ga je, dasi se je potezal zanj neizprosni oče in ji je prigovarjala mati, naj ga vzame. Kar je obetala svojemu ljubljencu, to je hotela izpolniti, naj se ji protivi ves svet.

Rakarjev Janez se je iz prva hudoval, ker je takó odločno zavrnila njegovo snubitev, bil je pa tudi takó svojeglav, da je hotel zvršiti svoj namen. Pri tem sta ga vodili strast in želja, da bi imel lepo, dobro in imovito ženo in gospodinjo. Zamudil ni nobene prilike ogovoriti Lenico in se ji priljubiti; še bolj pa je stregel Dragarju, zakaj vedel je dobro, da se bode morala naposled Lenica takó omožiti, kakor bode hotel oče.

Smijal se je časih Dragar in dejal:

»No, Janez, ali si še kàj hud, ker te je Lenica takó odbila? — Veš, meni je žal in — saj drugič te izvestno ne bode, za to hočem poskrbeti.«

»Eh, kaj, saj ni takó hudo, počakam jo, da je bode volja, in takrat, mislim, da ne pridem brez uspeha.«

»No, menim, da je ne bodeš čakal predolgo. Pred pustom pridi, takrat se dogovorimo, naj je Lenica take ali inake volje! Veš, ženske imajo časih posebne muhe, no, pa tega se skoro prepričaš. Le pogum in glavo pokonci, dokler si še prost!«

»Kaj pa, če gleda za drugim?«

»No, mislim da ne; ako bi pa bilo res, zapojem ji táko pesem, da ji bode sedem let zvenela po ušesih. Oh, Bog obvaruj!«

In ko je Rakar spoznal, da bi se Lenici ne godilo dobro, če bi oče količkaj slutil na Egidija, sklenil je, da le v največji sili uporabi svojo skrivnost. Kakó bi se potem živelo v zakonu, tega sevé ni pomislil, in takisto ni pomislil, da prenapeta struna počí.

Toda naposled ni bilo treba nikakega izsiljevanja!

(Dalje prihodnjíc.)

Novi Rim in ostanki starega Rima.

Spisal S. Rutar.

(Dalje.)

III.

Mnogo neznatnejše so palače rimske. Niti slavni Vatikan, ki se imenuje največja palača na svetu in obseza 22 dvorišč in 11.000 sob, ni prava palača, nego le konglomerat mnogobrojnih in prerazličnih poslopij, ki niso postavljena po enem načrtu in torej ne podajajo harmonijske skupine. Zidali so ga namreč mnogo vekov (nekateri postavljajo njega začetek celó v IV. stoletje) in tudi po prvi dovršitvi v XII. stoletji so poznejši papeži dozidavali vedno nove in nove dele, kakor je baš nanesla prilika in potreba. Če pogledaš Vatikan s kupole Sv. Petra, zdí se ti res, da je to jetnišnica ali vojašnica. Tudi bližnji vrti, (ki so bojda prav tam, kjer so bili nekdanj Neronovi vrti poleg njegovih tîrm), ne podajajo nič posebnega, ker so precëj zanemarjeni. — Še menj pa imponira po svoji zunanosti kraljev grad na Kvirinalu, katerega je začel zidati papež Gregor XIII. leta 1574., a dovršil papež Pavel V. leta 1615. Pred njim na trgu poleg vodometa stojita Kastor in Poluks, konje držeča; o njiju trdè, ali brez dokazov, da sta delo Fidiije in Praksitela. V palači je znamenita »Cappella Paolina«, ki ima tisto obliko in velikost kakor slavna Sikstinska kapela; tudi slike so posnete po Rafaelovih apostolih. V jedni sobi vidiš mozajški tlak iz Hadrijanove vile, v drugi pa Overbekovo sliko, kažočo beg Papeža Pija IX. leta 1848. v Gaeto. V tej palači so prej birali papeže; tu kažejo dimnik, skozi katerega se je pokadilo, ko so sežgali brezuspešne volilne listke (»il papa è andato in fumo«) in na hodniku proti trgu so naznanjali po srečno dovršeni volitvi radovednemu ljudstvu: »Habemus papam!«

Za nas najvažnejša palača je Palazzo Venezia, katero smo srečali že na prvem potovanji skozi mesto. To obširno poslopje je sezidano v preprostem strogem renesančnem zlogu in je podobno trdnjavi z zobčastim robom na strehi. Sezidati je dal to palačo papež Pavel II. (Benečan) leta 1468. po načrtih Julijana de Maiano, in sicer večinoma od gradiva Kolosejevega, a papež Klement VIII. jo je podaril beneški republiki kot sedež nje poslanca pri sv. stolici; (sedaj sta v nji nameščeni obedve avstrijski veleposlanstvi). Od Benečanov jo

je podedovala Avstrija leta 1797., in ko so Italijani leta 1866. v naglici skleпали mir z našo državo, pozabili so bili popolnoma to avstrijsko posestvo. Takó je ostala ta palača s sosednim trgom do današnjega dné samostalna svojina avstrijska in je eksteritorialna, prav kakor n. pr. republika S. Marino. Do palače in trga nima italijanska vlada nikake knežje pravice, in niti italijanski redar ne smé stopiti nanj, takisto ne, kakor se ne smé prikazati v Vatikan. Zató so pristni Italijani neizrečno jezni na to palačo. Vselej, kadar korakajo demokratiška društva mimo nje ali kadar je civilen pogreb, obrnejo zastavonosci, gredé mimo te palače, zastavin drog po konci (tudi dijaška društva so storila takó za zadnjega bivanja nemškega cesarja v Rimu), glasba zdajci utihne sredi akordov, in grobnotiho korakajo dalje. Ko pa pridejo na drugo stran palače, tedaj hipoma zaigrajo Garibaldijevo himno: »Vá fuori d' Italia, vá fuori, stranieri!« — Ko je naš presvetli cesar zvedel za to razdraženost, hotel je italijanski vladi podariti manjši del palače (»il palazzino«) z ozirom na to, da postavljajo za njim nov spomenik Viktorju Emanuelu na podnožji Kapitola. Ali Italijani so rekli, da od »avstrijskega cesarja« ne potrebujejo darú in da hočejo palačo kupiti. Nató je avstrijska vlada odgovorila: »Dobro, prodamo vam jo, toda dajte nam zánjo sedem milijonov lir.« Ker pa Italijani nimajo milijonov (pozitivnih namreč), ostala je palača še vedno avstrijska in bode bržkone vedno.

Poleg tu opisane palače stoji cerkev Sv. Marka, katero je baje ustanovil papež sv. Marko leta 336., a že omenjeni papež Pavel II. jo je povečal in okrasil z mozajškimi slikami. Pozneje so jo še razni kardinali te bazilike (večinoma po rodu Benečani) zeló olepšali in obogatili. Stebri srednje ladje so od lepega zeleno-progastega marmorja, in v stranskih kapelah je mnogo nagrobnih spomenikov beneških kardinalov. Na tej cerkvi izvršuje Avstrija svoj protektorat in prav takó še na treh drugih, t. j. Imeni Marije ob Trajanovem trgu, l' Anima blizu trga Navona in cerkvi S. Maria degli angeli, v Dijoklecijanovih termah blizu kolodvora. Ker pripada tem cerkvam tudi nekaj hiš, nastanejo mnogokrat silno zamotana in sitna vprašanja med avstrijsko in italijansko vlado.

Nasproti palači Venezia na istoimnem trgu se dviga palača Torlonia, ki je bila v tem stoletji takó popravljena, da spada med najlepše sedanje rimske palače. V nji je gledališče, hipodrom in zbirka slik in kipov. Blizu nje stoji palača Colonna (na oglu »Via Nazionale« in »Piazza S. S. Apostoli«), ki nam podaja najlepši vzgled starejših rimskih palač. Dvorane imajo krasne freske raznih rimskih

umetnikov, in v prvem nadstropji je tudi bogata zbirka slik. Prav takšno opazujemo lahko v bližnji palači Doria (ogel Corsa in Vittorio Emanuele), kjer se čudiš prekrasnemu dvorišču, postavljenemu po načrtih stavbarja Bramanteja.

Jedna najplemenitejših renesančnih palač v Rimu je Cancelleria (v ulicah Vittorio Emanuele blizu Navone), jedino poslopje, katero je italijanska vlada v notranjem mestu pustila papežu. Začel je to palačo zidati kardinal Mezzarota z gradivom iz Koloseja po načrtih glasovitega umetnika Bramanteja. Lepo pročelje je izvedel Dominik Fontana proti Bramantejevim načrtom. Na dvorišči je zanimljiv dvojen portik, ki sloni na 44 granitnih stebrih. V veliki kapeli je naslikal Vasari razne dogodke iz življenja papeža Pavla III., v mali pa so videti freske Pierina del Vaga. Na velikih stopnicah so zabodli ministra Rossija dne 15. novembra leta 1848. Z omenjeno palačo je združena kardinalska cerkev »S. Lorenzo in Damaso«, katero je dal sezidati kardinal Riario leta 1495. po Bramantejevih načrtih; tedaj so podrli staro cerkev Sv. Lavrencija, katero je dal sezidati papež Damasus I. 380. Blizu »Cancellerie« je »Piazza di Fiori«, kjer so postavili dne 9. junija 1889. leta spomenik Giordanu Brunu prav ondu, kjer je bil sežgan leta 1589. Na podstavci so medaljoni raznih reformatorjev, med njimi tudi Jana Husa.

Na južni strani tu omenjenega trga je »Piazza Farnese« z dvema lepima vodometoma s kadunjama iz Karakalovih tērm. Na tem trgu se dviga lepa palača Farnese, katero je sezidal leta 1530. kardinal Aleksander Farnese (poznejši papež Pavel III.). Michelangelo je postavil na pročelje lepo podstrešje, potem dvorišče in gorenja nadstropja. V veliki dvorani so naslikali Caracci, Domenichino, Reni in Lanfranco imenitne freske, ki kažejo mitološke dogodke erotiškega značaja. Tukaj biva sedaj francosko veleposlanstvo. Prav blizu te palače je palača Spada (sezidana leta 1540. za kardinala Capo di Ferro) s precēj lepo zbirko slik. Nekoliko bolj proti vzhodu (med Vittorio Emanuele in Tiberu), ob trgu »Tartaruga« ali »Mattei« (z že omenjenim vodometom v podobi »želve«, katero nosijo štirje brnasti mladenči, leta 1585.) stoji palača Mattei, sezidana na razvalinah rimskega »Circus Flaminius«. Le nekoliko korakov dalje proti Tiberi je palača Cenci (na istoimnem) trgu, rojstveni dom Beatrice Cenci, »najlepše rimske deklice«. Tu blizu je tudi židovski »Ghetto« s sinagogo. Še nekoliko bolj proti jugovzhodu, malone na podnožji Kapitola, stoji palača Orsini (prej »Savelli«), na razvalinah rimskega gledališča »theatrum Marcelli«, ki je imelo prostora za 20.000 gledalcev in tri nadstropja z dorskimi, jonskimi in korintskimi stebri.

Na Tibere desni strani sta najimenitnejši palači Corsini in Farnesina, do katerih nas privéde Sikstov most od tukaj omenjenih poslopij. Prva je jedna največjih in najimenitnejših zgradb sedanjega Rima; sezidati jo je dal papež Klement XII. Imenitna je ta palača sosebno zató, ker je v nji bivala švedska kraljica Kristina († leta 1689.), katere spomenik vidiš v cerkvi Sv. Petra pri prvem stebri na desni strani. V palače prvem nadstropji je velika knjižnica in imenitna zbirka slik, ki napolnjuje devet sob. Za palačo se raztezajo imenitni nasadi tja góri po Janikulu, kjer je bajè stalo Martialovo letovišče. V tem vrtu kažejo tudi vedno zelen hrast, pod katerim je najrajši počival pesnik Torquato Tasso, ki leží pokopan v bližnji cerkvi S. Onofrio. Zadi za Janikulom so krasni nasadi in lepa šetališča vile Pamfili-Doria, ki so odprta vsakomur. Ravno nasproti Corsinijevi palači stoji majhna, toda jako elegantna vila Farnesina sredi lepega vrta, katero so dali sezidati bogati bankirji Chigi za papeža Leona X. V nji so krasne freske (zgodovina Amorja in Psihe), katere je izdelal Fr. Penni po Rafaelovih kartonih. Rafael sam je naslikal v drugi sobi »Galatejo na morji«, a Del Piombo Ovidove metamorfoze. V tej vili so našli ostanke starorimskega letovišča, t. j. prezanimljive sobne slike, sobni obok od sadre z vzbočenimi podobami in grobne žare od lepo izrezljanega marmorja. Vse to hrani sedaj »Museo Nazionale« blizu Dijo-klecijanovih tórm.

V severnem delu mesta nam je omeniti palačo Chigi ob trgu Colonna, kjer stanuje avstrijski veleposlanik v kraljevini italijanski; zlasti pa palačo Borghese na istoimnem trgu med Corsom in Ripetto, katero je ukazal sezidati kardinal Dezza leta 1590., a dovršil jo je papež Pavel V. ter podaril svoji rodovini Borghese. Palačno dvorišče je prav veličastno, ker ima dvojne arkade, sloneče na 96 granitnih stebrih, med katerimi so orjaški kipi Julije, Sabine in Cerere. V tej palači je tudi imenitna zbirka slik, ki sluje daleč na okolo. Poleg rodovin Colonna in Orsini, ki sta v XIV. veku zapovedovali Rimu, bili so Borghesi jedna najslavnejših rimskih rodovin, katere sinovi so zasedali celó papeški prestol. Kakor so namreč tekmovali kardinali (netjaki papežev) pri zidanji velikih palač, takó so se borile najimenitnejše rimske rodovine, katere član zasedi papeški prestol. Zató je ukazal papež Gregorij VII., da ne smé več tudi ljudstvo z duhovščino vred voliti papežev, nego jedíno le kardinali; ali tudi to ni mnogo predrugačilo dejanskega razmerja.

Med novejšimi ali prezidanimi palačami se odlikujeta Barberini in Lodovisi (Boncompagni). Prva je blizu istoimnega trga (vhod iz

ulic »Quattro fontane« in je bila dovršena po Berniniji. Prejšnje dvorišče je sedaj izpremenjeno v vrt, in sredi njega stoji Thorwaldsenov spomenik (Em. Wolff). V galeriji slik sta med drugimi podobi glasovite B. Cenci (Reni) in Rafaelove ljubice »Fornarine« (od mojstra samega), ali obedve zelo poškodovani in majhne umetniške vrednosti. — Nekdanja »villa Lodovisi« je prodana in izpremenjena ter prešla na sorodnike Boncompagni, kateri so jo dali prezidati (ulice »del Friuli«). Sedaj je svojina kneza Piombinskega, ki stanuje v Folignu in izdaja osebne listke tistim, ki želé priti v njegov muzej. Najlepši kras tega muzeja je »Lodoviška Junona«, katere slavo je raznesel že Winckelmann po vsem omikanem svetu. Poleg tega velikanskega doprsnega kipa vidiš v tej zbirki še prelepega Praksitelovega Satira; umirajočega Galca, ki je zabodel najprej svojo ženo in potem sebe; Marta Lodoviškega, Ateno Promachos in velikanski kip Antonina Pija.

V zadnjem času so sezidali v Rimu prav malo vzornih palač (niti toliko ne kakor v Trstu). In tudi tiste, katere so sezidali, postavili so le iz praktičnega namena (n. pr. palačo finančnega ministerstva, pred katero stoji novoodkriti spomenik Quintinu Stelli); zató prav za prav ne pripadajo umetniškim zgradbam (primeri ljubljansko realko). Mnogo lepša je najnovejša palača »Národne banke italijanske« v Via Nazionale, ki ima vsaj na zunaj pravo palačno obliko, dasi je znotraj preračunjena za praktične namene. Nji nasproti stoji bolj oskromna palača, ki je namenjena trajni razstavi lepih umetnostij. Prvo so odprli ob letošnjih slavnostih srebrne poroke kraljeve, ali razstavljene slike ne predstavljajo nič posebnega in ne kažejo nadejpolnih talentov.

Kakor smo spoznali iz tega pregleda, to so vse umetniške zbirke v Rimu v najtesnejši zvezi s palačami tega mesta. Najkrasnejša in najdragocenejša zbirka te vrste je pač v Vatikanu. Tukaj se čudimo sosebnost klasiški skupini Laokoon in njega dveh sinov, katere davita dve silni kači. Od Michelangela dalje so se vsi kiparji in umetnoslovci bavili s tem divnim umotvorom grške umetnosti. Blizu te skupine je slavni Apolon Belvederski, ki pa je spopolnjen zelo nesrečno. Izmed mnogih Venerinih kipov je najlepša Venera Knidska, katero pa so jako nespretno »oblekli«. Dalje se čudimo v Vatikanu Zenu Otrikolskemu, Praksitelovemu Apoksijomenu in mnogo lepim kipom iz šole Polikteta in Skope. Izmed drugih umotvorov naj omenimo tu le slavnoznané Michelangelove in Rafaelove slike v Sikstinski kapeli ter bližnjih štancah in ložah. Poleg vatikanskih zbirk so najimenitnejše kapitolske (»Museo Capitolino« in »Palazzo dei Rettori«),

kjer se divimo osobito Kapitolinski Veneri in umirajočemu Galcu, pa tudi brez števila drugim dragocenim kipom. Tukaj so tudi imenitni »Fasti consulares Capitolini« in ostanki rimskega tlorisca o mestu, kakeršno je bilo za cesarjev. Tudi rimsko volkuljo (močno pokvarjen bronast kip) hranijo v teh zbirkah in v spomin čudovite rešitve Romula in Rema redé še sedaj dva mlada volka na Kapitolu. Tudi državna zbirka „Museo Nazionale« v Dijoklecijanovih termah je zeló bogata (kipi in slike iz Vestinega svetišča). Poleg omenjene zbirke v palači Lodovisi je še seosebno imenitna óna v vili Borghese zunaj mesta, kjer kažejo poleg starih kipov tudi Canovine umotvore (»Venera Paolina« in mnogo jako zavédnih slik). Zbirka v »villa Albani« je sedaj nepristopna, ker se je nje lastnik, knez Torlonia, razprl z italijansko vlado.

(Dalje prihodnjíč.)

Kaj mi je okó zmračilo.

Demila zvezda sije mojemu življenju;

Pri zibeli mi kuma stala je bridkost,
Spomladno solnce sije nežnemu zelenju,
Gorjé ogrevalo je mojo vso mladost.
Slovó sem moral dati sreče hrepenenju,
Porušen je do nje, uničen zadnji most.
Gorjé, usojeno le meni, ni me strlo,
Okó je pot življenja jasnomirno zrló.

Prisvetil mi je žarek v srčne globočine,
Razcvitala se ondu zlata je pomlad.
Oj, trikrat blažen, komur svit ljubezni sine,
A nádej ne zatré noben jesenski hlad.
Nebó si bila duše moje, cvet planine,
Na veke meni zdaj si zakopan zaklad.
Na tleh ležé mi hrepenenja nade vele —
Jeklenega poguma duši moji niso vzele!

Trenutek mi prijazna bila je usoda,
Poslala rajski dar — prijateljsko srcé.
Prijateljstvo mi bila zlata je posoda,
Izlival v njo sem neizpolnjene željé.
Ko solnca pot od vzhoda do zahóla
Prijateljstva — sem mislil — trdne so stezé,
A mraz požgal je vzora tudi tega krase .
Nesklonjeno sem stal, četudi samcat zase.

Ostala ti si, sveta moja tolažnica,
Oj, mati, moje poezije sladki vir!
Trpljenja mojega ti zvesta mučenica,
Ti duše večno neizpremenljivt tir.
Usoda, stoj! . . . Zaman! Negane nje svetnica,
Odití mora v kraje, kjer je pokoj, mir.
Molčé trpim globoko, nezacelno rano,
Dási najteže, nosim moško jo, udano!

Od svojih bed obrnil sem pogled ponosni
Po zemlji naši, po dolinah, po bregéh.
Tu biva rod, pripet usodi neizprosni,
Molčéč trpin brez slobode na svojih tleh.
Ubogi rod! Ustvarjen bedi si neznosni,
Ustvarjen ljutim si sovražnikom v zasmeh! . . .
Trpljenja národa okó mi je zmračilo,
Srcé za vselej mi z bridkostjo napolnilo.

† Jos. Freuensfeld.

Strte peruti.

Novela. Spisala Márica.

(Konec.)

olsko leto se je bližalo koncu, pripovedovala je Vida nadalje, »ali Danica ni mislila, da bi šla iz svoje vasi. Pisala mi je, da pride o velikih počitkih za nekaj dnij domov, in zajedno mi je častitala k mojemu poročnemu dnevnu, češ, da bode v mislih navzočna tudi ona.

Ker sem imela óni čas mnogo posla, nisem ji odpisala. —

Prišla je domov koncem počitkov, res samó za nekaj dnij, in ni me poiskala.

Kakó se začudim, ko dobim nekega dné listič s poročilom, da se je odpovedala službi, ker hoče biti odslej vzgojiteljica samó deklícam gospe Finsterjeve! Nobeno ugovarjanje bi je ne oviralo.

Ločili sta se tedaj najini poti, in prestálo je najino dopisovanje. Ona je dobila osebe, s katerimi se je umela bolje nego z mano, jaz pa sem prišla ravnokar semkaj.

Minila so takó tri dobra leta, ne da bi bila kàj slišala o Danici. Naznanila mi je pred odhodom le toliko, da bode s Finsterjevimi za stalno v Bologni.

Po dobrih treh letih dobim ta-le zavitek listov.

Sreča se je obrnila od nje, in tedaj se je zopet spomnila mene ter se mi izpovedala, da si takó olajša srce in gorjé:

V Bologni, dné 2. VIII. 1884.

Vida!

Ali se še spominjaš nekdanje Danice? In če se je spominjaš, ali ne misliš nánjo jezno, da te je takó pozabila?

Ne, Vida moja je dobrega srca in izvestno ne zavrže spokorjene grešnice! Ne zavrže je, ko zasliši, kakó jo tepe usoda!

Dolgo, dolgo nisi čula o meni in tudi jaz o tebi ne.

Upam, da si srečna v novem stanu, in kakó bi ne bila, ako si ohranila vedno trezno svoje mišljenje? Porojena si pač pod srečno zvezdo!

Ali sedaj začuj o meni, poslušaj zgodbo treh let!

Iz vile smo prišli sèm-le v učeno Bologno, kakor jo imenuje De Amicis. V začetku sem bila vsa iz sebe, videča solnčni jug, deželo, kjer cvetó citrone!

Dan za dnevom sem dobivala novih zanimljivostij, novih novostij, in zima, katere se pri nas bojimo, bila je tu kakor prijetna pomlad.

Učenki moji sta bistré glave in napredovali sta brez posebnega napora. Le nekoliko ur na dan, in bila sem slobodna; smela sem sanjariti, izprehajati se ali čitati. In vender mi ni preostajalo časa, také me je prevzela ta izpremembra!

O pustu je bila hiša Finsterjeva zbirališče prvih umetnikov in zaščitnikov lepih umetnostij. Saj je slava gospé Gemme še živela, in gospod Finster je bil še prej dobro znan.

Oh, Vida, kakó lepe, kakó nebeške so bile óne ure!

Zastonj bi ti jih slikala z najbujnejšimi barvami; ne mogla bi ti jih opisati z najlepšimi besedami!

Tam pri mizici med dvema oknoma je bil navadno moj prostorček ob teh večerih.

Družba je bila razkropljena po več prostorih, tu pa je bil moj koticék in meni nasproti je sedel on — Alfonz. —

Ali naj ti ga opišem?

In ko bi hotela, ne morem ga opisati; saj ne vem kakšne oči in lasé, kakov nos, kakšna usta je imel; drugega ne vem, nego da je bil kakor magij, pred katerim sem bila krotka kakor jagnje, da sem ga gledala kakor vzvišeno bitje, da sem poslušala njega glas kakor nebeško melodijo. . .

Spominjam se óne nemške pesmi, kjer deklè odgovarja, ko jo vprašajo, kakov je nje ljubljenc:

»Ich weiss es nicht, ich hab' ihn lieb,
Und das ist mir genug«.

Ko je bil pri meni on, bila sem brez trme, brez domišljavosti: dá, malone brez volje. Povedati ti pa moram, da ni bil lahek metuljček, ampak resen mož. In ljubil me je, ne také kakor jaz njega, také bi bilo nemožno njega nravi, toda ljubil me je!

Svaril in opominjal me je také ljubo in milo, da sem si želela vedno takih svaril.

»Nekoliko hladneje, Danica, nekoliko hladneje!« in vzkipela nisem več, vsaj pred njim ne. Takó me je opozarjal na napako za napako, in trudila sem se, da bi se poboljšala njemu, le njemu na ljubo.

Bil je voditelj nekovega glasbenega zavoda v Bologni in gospó Gemmo je poznal še iz prejšnjih časov.

Bil je sloveč glasbenik in tudi slikal je dobro; meni vsaj se je zdelo, da je tudi v tem dovršen umetnik.

»Danica, vas poskusim nekoč naslikati,« dejal je, »ali kaj, ko ne morem vpodobiti óne porednosti v vaših očéh, ne vseh vrst smeha na vaših ustnih, ne gracijoznega gibanja vašega! Brez tega pa bi bila slika mrtva.«

Pri teh večerih sem zabila na vse druge goste, videla in slišala nisem drugega nego samó njega. Drugi so se pogovarjali, šetali, igrali; midva pa sva razpravljala vsakeršne stvari, in on — čuješ — on je hvalil mojo italijanščino ter pravil, da mu ugaja slovanski moj naglas.

Mimogredé mi je gospá Finsterjeva požugala s prstičem, ali dasi je hotela svarilo svoje zakriti s šalo, vender sem umela, da ji ni prav, ker sem vedno le ž njim. Toda kaj sem hotela! Vstala sem ter šla k drugi skupini, toda jezik moj, ki je vedel njemu toliko pripovedovati, bil je kakor zvezan, vsak pogovor mi je bil pust, in oči so iskale le njega. Ali gledal me je tudi on iz drugega kota, ujele so se najine oči, in skoro sva bila zopet skupaj.

Nekega večera sva bila še vsa vneta v zamišljenem pogovoru, ko pride gospá Finsterjeva z brzozjavom za Alfonza. Le-tá pogleda pečat in prebledí; bilo je na njem »Firenze«, njega rojstveno mesto.

Molčé ga odpré, prečita in ga dá meni.

Njegov oče je nagloma obolel, in ako ga hoče videti še jedenkrat, naj se podviza.

Gledala sva se molčé nekaj časa, potem mi je dal roko, stisnil mi krepko mojo, uprl mili dolgi pogled náme in dejal: »Z Bogom, Danica, za nekaj časa!«

Pozdravil je ostale goste in izginil. —

Po štirih dneh dobim list njegov z novico, da mu je oče umrl in da mora ostati še nekaj časa domá v tolažbo stari materi in da uredí ostalino.

Še zmiraj so bili pri nas zabavni večeri, še zmiraj dosti družbe, toda jaz sem se odtezala, kolikor je dopuščala uljudnost.

Najrajši sem bila v prostih urah sama ter mislila nanj ali mu pisala, dasi mi je odgovoril šele na nekaj pisem, izgovarjajoč se na opravke. Povedal mi je, da je vesel in srečen, če mu pišem, da mi pa ne more odgovarjati takó pogostoma.

Minil je prvi, drugi teden, in jaz sem bila po poučevanji, po sanjarenji in po pismu zanj — vsakdanje moje opravilo — zopet stara Danica, živa in vesela. —

Ko se nekega dné vrnem z deklicama z vrta, dobim v obednici gospó Gemmo z mladim gospodom.

Ime mu je bilo Stern in bil je daljen sorodnik gospoda Finsterja; prišel je, da si ogleda Italijo in nje znamenitosti. Imel je kakor zlató svetle lasé, prav take brčice in žive plave oči.

Govoril je naglo, majal se in se vedno igral s paličico.

Ko je gospá z deklicama odšla, ostala sva sama, in vnel se je med nama živ pogovor sedaj v nemškem sedaj v italijanskem jeziku.

Ko smo po obedu posedeli pri mizi, šalil se je z gospodom ter mu pravil svoje dogodke, klanjal se gospé, pošiljal náme goreče poglede in se igral z otrokoma.

Bil je takó živ in videti takó otročji, da nam je bil takoj domač in da bi se bila jaz skoro igrala ž njim kakor z otrokom.

Vsak večer je bil gost v Finsterjevi hiši, in vsak večer sem največ občevala ž njim.

Ugajala mi je njega preprostost takó kakor njegova malone otroška živahnost, njegova lahka duhovitost, v kateri je prehajal s predmeta na predmet, takó kakor njegov molk, pretrgan samó z glasnimi, globokimi, a neresničnimi vzdíhi, katerim smo se vsi smijali in on z nami.

Gospá Gemma naju je rada videla skupaj, dasi še ne vem, zakaj.

Bila sva res prava otroka!

Jedenkrat na teden pa sem prejerala Alfonzove liste, in tega dné me je dražil bolj nego kdaj.

»Samó jedenkrat na teden, to vam je ljubezen, to! Vsak dan in celó dvakrat bi vam jaz pisal, ko bi bil takó srečen! To vam mora biti ribja kri v tem človeku!«

Ugovarjala sem mu samó zató, da bi ne obveljala njegova; sama pa sem mislila potem, da je v tem venderle nekaj resnice.

Samó jedenkrat na teden in še tedaj hladno!

Očitala sem Alfonzu, in čudil se je, kakó mi je prišlo to na misel potem, ko sem bila dosedaj vedno le zadovoljna.

Odpisala sem mu nató strastno, da potrebujem njega listov, toda on je ostal pri starem običaji. —

Sedela sva nekega večera s Sternom drug pri drugem.

Umolknila sva, in on je vzel album z mize ter pregledaval slike, časih upirajoč váme ognjeni svoj pogled.

Prišel je do moje slike in obstal, motril mene in sliko:

»Danica!«

»Kaj je?«

»Vi prašate?«

»Moram, sicer ne vem, kaj hočete.«

»Vi ne veste?«

»Kakó bi?«

V tem pa je snel sliko mojo iz albuma in jo gladil z roko.

»Dajte jo meni, Danica!«

»Ni moja, gospá Gemma ukazuje.«

»In če mi jo dá ona, ali ste zadovoljni?«

»Ne.«

»Trdosrčnica, dajte mi jo, da me bode spominjala srečnih dni v Bologni!«

»Ako so bili srečni, spominjali se jih bodete itak brez slike.«

»Danica, vem, da mi, žal, ne morete biti več nego prijateljica, bodite mi vsaj to!«

»Saj sem vam bila od prvega dné.«

»In ne smé li prijatelj dati prijatelju slike?«

»Zakaj ne?«

»Ali dovolite, da jo vzamem s sabo?«

»Vzemite jo!«

»Hvala, gospodičina Danica!« Hotel mi je poljubiti roko, toda naglo sem mu jo odtegnila, zajedno pa ga potegnila za sabo, ker me je trdno držal. Naglo se je tedaj z ustni doteknil mojih lás. Drzen je bil, jako drzen, toda takó otročje lahkomiseln, da se mu je moralo oprostiti. —

Jednakomerno so pohajali dnevi, veseli vsi in brezskrbni.

»Stern bi bil moral že davno nadaljevati svoje potovanje in zamudil se je dolgo, dosti dlje, nego si je mislil, in tega ste krivi vi, Danica,« dejala je gospá Finsterjeva.

Naposled je moral dalje. Solznih očij mi je podajal roko in vzdihal kakor gledališki igralec, jaz pa sem se mu smijala, dasi ne od srca, zakaj bil se mi je prikupil.

»Odšel je vender, hvala Bogú!« dejala sem potem sama v sebi. —

Drugega dné mi je naznanil Alfonz, da pride za teden dni.

Odpisala sem mu takoj, da ga že težko pričakujem, in pisala sem mu vsak dan.

Minil je teden, in minil je tudi dan, ko bi moral priti, toda ni ga bilo in pisal mi tudi ni . . .

Minil je drugi, tretji teden — nič!

Trpela sem neizrečno. Liste, ki sem mu jih pisala, dohajali so mi nazaj z opomnjo, da ga ni več tam. Kje neki biva? V Bologni ga tudi ni bilo.

Zvedela sem pozneje zadosti — preveč!

Lažnjivec, ta Stern s svetlimi lasmi in licemerskimi očmi; lažnjivi glumač!

Odpotoval je dalje na jug in se ustavil dlje časa v Florenciji ter tu zopet iskal zabave.

Srečala sta se z Alfonzom v neki rodbini in bila že nekaj večerov skupaj; tretji v družbi pa je bil Alfonzov najboljši prijatelj.

»Torej odpotuješ že pojutrišnjem?« dejal je Alfonzov prijatelj, »in ne daš se zadržati?«

»Ne morem.«

»Sevé, Danica tvoja te že težko čaka!«

»Kdo? Danica?« vpraša Stern začudeno.

»Dà, Danica, moja nevesta.«

»Čudno, takó redko to ime, in vender imava oba Danico.«

»Vi Danico? Saj to ni nemško, ne italijansko ime.«

»Ne, slovansko je, in Danica, ljubica moja, je ta-le.«

Ko Alfonz ugleda sliko, prebledí in potem se skoro posloví.

Odpotoval ni od tam, ker je moral drugi in naslednje dni ležati.

Opisal mi je na toliko listov ta-le pogovor in dejal, da mu je sedaj jasno, zakaj sem silila po odhodu Sternovem, naj pride, ker mi je bilo namreč dolgčas.

Odpisala sem mu takoj, a tega pisma, mojega izgovora ni vzprejel, list mi je došel nazaj, pisala sem drugič ter čakala jeden, dva, tri dni, ves teden — nič!

Po štirinajstih dneh dobim pismo nazaj z drobnim lističem, spisanim po njega materi, da je Alfonz — umrl kakor njegov oče — za legarjem! — —

Povest moja je končana. Povedala sem ti vse, le strašnih muk ne, katere sem prebila. Ali mi je Alfonz oprostil ali mi je verjel, da sem nedolžna? Ali se je ločil s srdom v srci?

Ta misel me je mučila prav takó kakor zavest, da ga ne bodem več videla.

O Sternu nismo slišali dosedaj še ničesar, in kar množí mojo bol, to je resnica, da vidim gospó Gemmo brez srca, brez čustva za mojo nesrečo.

In sedaj, sedaj, Vida moja, končal se je moj sèn, in strašna resnica me morí! Ko bi me ti videla!

Kadar mi je srce takó bolno, skrijem obraz v blazino in kličem: »O Bog! Daj, da najdem tolažbe v molitvi, tolažbe, katere iščem zastonj drugje!«

In to pomaga, solze se mi vlijó, dobrodejne solze! Utolažijo mi morda srce, ki hrepení po njem in ga ljubi bolj nego kdaj!

In sedaj, Vida, usmili se me! Tukaj ne morem več ostati, več ne na tej zemlji!

Dočim bivam tu, umrl je moj dobri oče, ki je bil takó hud, da sem šla toli daleč.

Mati je sama, k nji moram, in naseliva se zopet kje v neznatni vasi. Prosim te, pozvedi za prazno službo in poroči mi!

Upajoč, da se skoro snideva, poljublja te

tvoja Danica. —

Razžalostil me je ta list, in sklenila sem storiti za Danico, kar bi bilo možno.

Povabila sem jo, naj pride takoj k meni, toda odbila je to povabilo in šla k materi.

Ni ji bilo treba čakati dolgo, in bila je nameščena nekje v Furlaniji. Živela je tam z materjo prav tiho; spomini, nekdanji srečni spomini, vstajali so ji čestokrat v mislih. Tolažila se je ž njimi in ni se jih branila. »Mož, katerega sem tolikanj ljubila, vreden je večnega spomina,« dejala je večkrat.

Bila je tam dve leti; koncem dveh let ji je umrla mati, in ona si je zopet zaželela na slovensko zemljo.

Tu le v Brdih je že malone leto dnij, tukaj poučuje in — čudi se! — šiva, plete, kuha, čita malo, sanjari ne več.

Baš sinoči mi je dejala: »Glej, Vida, vzpenjala sem se čez mejo! Pa sedaj? Kar sem nekoč zaničevala, to je sedaj moja zabava, sedaj — ko so mi strte peruti!«

Odprto nebó.

Ko náte je strmèč okó
V trenutjih kratkih zrlo,
Biló mi je, kot da nebó
Očem se je odprlo.

Ko te odvèl je pot naprej,
Nebó se je zaprlo
In za ljubezen kot doslej
Srcé mi je umrlo.

Breda.

Herondovi mimiambi.

Spisal R. Perušek.

(Dalje.)

Heronda je torej pač povzel pesniško mero od Hiponakta, ne pa vsebine za svoje spise. Vsebina Herondovih spisov so dramatski prizori iz življenja malih ljudi. Ličnosti, katere nam vodi na oder, so ljudje nizkih in srednjih stanov, meščanke, kmetice, rokodelci, učitelji, trgovci, pa tudi robovi in izmeček človeštva, podvodniki i. t. d. Stavlja nam jih pred oči kakor v fotografski sliki. Zató mu ni treba obširnih opisov, nego situacije, v katerih riše svoje osebe, in besede, katere jim devlje v usta, stvarjajo takó živo in značajno sliko, da se moramo diviti umetnosti, s katero nam prikazuje delo in nedelo, mišljenje in čustvovanje teh ljudi. Te podobe so vzete iz resničnega življenja in iz njih diha taka realnost, da zaostajajo celó sedanjí realisti za Herondo. Njega osebe govoré, kakor so ljudje imenovanih stanov res govorili. Zató so pogovori prirodni, časih celó preprirodni ali naravnost rečeno, kosmati. Pesniška oblika tudi dobro ugaja temu realnemu zlogu. Ves zlog njegov je namreč izpreprežen z národnimi reki in pregovori. Sličice so kratke; najkrajša šteje 85, najdaljša 129 stihov.

Vender pa ne tajimo, da je Heronda upotrebil mnogo, kar so pred njim ustvarili ali pa v književnost uveli drugi pisatelji. V pristopu k drugi knjigi mimiambov, ki se je ohranil, žal precéj okrnjen, priznava sam, da je bil Hiponakt njegov prednik v holjambski poeziji. Je li tudi gledé na jezik in na vsebino kàj pridobil od njega, to se ne dá ustanóviti, ker je od Hiponakta ohranjenih le malo odlomkov. Kakó kriva pa je navadno sodba, ako hočemo iz majhnega števila odlomkov zopet sestaviti vsebino in pesniški značaj kakega pisatelja, to nam priča najbolje Heronda sam. Ker imajo nekateri ónih odlomkov, o katerih smo govorili, slučajno ozbiljno vsebino, sklepal je Bernhardy,¹⁾ (seveda predno so se našli Herondovi mimiambi), da je Heronda učil praktično modrost za življenje v moralnem tonu; o nekem drugem odlomku trdi, da ž njim Heronda opisuje društvene igre, in zopet o tretjem, da nekemu dekletu daje najivne svete; a drugi odlomek je iz mimiamba, v katerem opisuje pisatelj dečaka, ki ne misli na drugo nego na igre. Ta mimiamb je podoben tretjemu, popolnoma ohranjenemu in »Solnik« naslovljenemu; tretji odlomek je vzet iz četrtega ohranjenega, in sicer tolaži prijateljica drugarico svojo, ki se

¹⁾ Geschichte der griech. Lit. II. 382 sq.

togoti na svojo služkinjo. Da pa tudi prvi odlomek, katerega navaja Bernhardy, ni resna parajneza (opomin), to nam priča jasno ves značaj Herondovega pesmarstva, kakor se skoro osvedočimo.

Brez dvojbe pa je, da je Heronda svoje prednike, ki so obdelovali isto književno polje, toda v drugih pesniških merah, izkoristil za svoje namene. Najprej je treba imenovati njegovega zemljaka Epiharma.¹⁾ Komedije Epiharmove so večinoma mitološke travestije; obravnaval pa je v njih tudi druge predmete iz navadnega življenja. Njega spisi so bili polni umestnih sentencij. Po vsi priliki se naslanja óni prizor v tretjem mimiambu, ko šolnik pretepa zanikarnega dečka, na Epiharmovega učitelja klofutarja (*κωιδοτρίβης κόλκρος*). Tudi besede, katere upotrebljava v drugem mimiambu Bataros o »tepenem Frižanu«, cikajo na pregovor: »Ako Frižana tepeš, tedaj je končno boljši in poslušnejši,« katerega pripisujejo Epiharmu. Da se je dobro okoristil tudi s Sofronom,²⁾ to nam svedočijo mnoga mesta v odlomkih Sofronovih, katera se zlagajo s Herondovimi gledé na situacije, na fraze in pregovore, n. pr. *κρίμνυ ἀριθμῶν* zrna šteti, *πηδῶν* (skakati) v pomenu, katerega ima glagol v rečenicah »srce ali žila bije«. »Mimiambi« je imenoval Heronda svoje prizore po »mimih«, katere je Sofron uvel v književnost. Sofron je spisal mim, kateremu je bil naslov »Žene pri obedu«. Verjetno je torej, da je Heronda ta mim posnel v svojem mimiambu »Žene pri zajutruku«. V mnogih stvaréh se ujemata Heronda in njega vrstnik Teokrit.³⁾ Mnoge govorniške podobe, mnogi pregovori in mnoge situacije so si pri obeh zelo podobne. Ali zlog obeh pisateljev je čisto različen. Teokrit je porabil predmete svojega prednika Sofrona, kar potrjuje sholija. Takó je po svoje predelal Sofronovo igrico »Žene slaveče istemske igre (*Ἰσθμιάζουσαι*)« ter spisal svoje »Žene slaveče Adonija (*Ἀδωνιάζουσαι*)«. Tudi »Ribiči« so posnetek po Sofronovem »Tunolovci (*θύννοθῆρες*)«. — Nje-

¹⁾ Epicharmos se je porodil leta 540. pr. Kr. v Kosu. Mlad je ostavil rodno mesto ter šel v Sicilijo, kjer je leta 450. pr. Kr. umrl. Povzdigoil je dorsko komedijo do umetelne oblike. Ohranjenih je 35 naslovov njega dram, pisanih v dorskem narečji. Jezik v teh igrah je posnet iz ust preprostega ljudstva.

²⁾ Sophron Sirakužan je pisal v dorskem narečji prozajske mime, katere je Platon vrlo čislal. V njih je prikazoval šaljivo in dovtipno, časih tudi resno, različne stanove, njih običaje in način njih življenja. Pisani so bili mimi realno, in to gledé na vsebino in na jezik, ki je bil vzet iz ust preprostih ljudi.

³⁾ Theokritos je bil Sirakužan (po poročilu nekaterih starih razlagalcev pa rodom Kojec). Živel je v tretjem stoletji pr. Kr. večinoma v Sirakuzi, pa tudi v Aleksandriji. On je izumitelj bukolske poezije. Jezik je neka mešanica dorskega in drugih narečij. Spisal je razven bukolskih poezij še himne, heroine, pesmi, elegije, jame, epigrame. Ohranjenih je 31 poezij in 25 epigramov in nekova pesem v podobi pastirske piščali (*σῦριγ*).

gove slike (εἰδύλλια) so prirodne, živahne, šaljive, toda nikdar surove; jezik je krepak, lahko umeven in vender poetsko nadahnjten. Baš v tem pa se razlikuje od Heronde, ki je časih prerobat. Teokritovi prvi sliki, o kateri smo omenili, da je posneta po Sofronovi, podoben je 4. mimiamb Herondov. Ali ker ne smemo misliti, da bi si bila dva vrstnika izposojala predmete drug od drugega, moramo sklepati, da sta oba upotrebljavala jednake vzore in zlasti Sofrona, kar velja za Herondo tembolj, ker je njegova dikcija Sofronovi popolnoma jednaka. Nedvojbeno je torej, da je Heronda posnemal prednika Epiharma in Sofrona. Ker pa je rokopis Herondovih mimiambov omogočil spoznavanje te vrste poezije, smemo po vsebini Herondovih mimiambov sklepati tudi na vsebino Sofronovih mimov, in tudi ta okolnost je važna za oceno novega odkritja.

Da je Heronda kot izobražen človek poznaval tudi tragike, komike in druge pesnike ter se od njih mnogočesa naučil in časih tudi mnogokaj uporabil njih svojine, to je naravna stvar, kateri se ni čuditi.

Jako zanimljivo je vprašanje, kakšno je bilo razmerje med književnim delovanjem Herondovim in Kalimahovim,¹⁾ ki je bil prvak aleksandrijske pesniške šole. Znano je namreč, da je Kalimah spisal tudi knjigo „hromih jambov“, ki pa je, žal, izgubljena. Morebiti, da bode to vprašanje razbistrila njega povest »Hekala«, ki se je našla na deskah pisana in se sedaj hrani na Dunaji, a se še ni izdala, pa utegne biti jako zanimljiva za spoznavanje tedanjih literarnih razmerij.²⁾

Heronda pa je dobil tudi posnemovalcev. O Rimljanih Maciji in Vergiliji smo že govorili, Plinij³⁾ pa omenja tudi nekega Atrija Antonina, vrstnika svojega, ki je v grškem jeziku pisal mimiambe. Nekemu pisatelju mimov, Neikiji (Neikias ali Nikias) je postavil sin Herodian kip in napis v hromih jambih, iz česar bi se dalo sklepati, da je tudi Nikija svoje mime napisal v hromih jambih. Da pa je bil Heronda čislán zaradi svojih pesniških proizvodov, to nam svedočiyo besede, katere je pisal Plinij Antoninu⁴⁾, ko mu je ta poslal svoje grške epigrame: »Ko sem čítal tvoje epigrame, bil sem baš takó

¹⁾ Kallimachos Kyrenaios je živel v Aleksandriji kot čuvar biblioteke, katero mesto mu je podelil kralj Ptolemaj Bratoljub. Spisal je do 800 spisov v dorskem narečji, himne, elegije, epigrame, »Vzroke« v 4 kujigah, polne starožitnosti. Epska povest »Hekala« se je mnogo čítala in tolmačila; v »hromih jambih« je kritikoval pesmi in dela svojih sodobnikov. Najznamenitejše delo je 120 knjig »πινυαζες« imenovanih, ki so bile katalog aleksandrijske knjižnice.

²⁾ Gomperz Theodor. Papyrus Erzherzog Rainer. Aus der Hekale des Kallimachos etc. — Mit 2 Tafeln. Wien. 1893. ³⁾ Ep. IV. 33.

⁴⁾ C. Plinius Caecilius Secundus je živel od leta 62.—114. po Kr.

vzhičen kakor tedaj, ko sem čital nedavno tvoje mimiambe. Koliko je v njih naobraženosti, koliko lepote . . . Mislil sem, da imam v rokah Kalimaha, ali Heroda ali še kaj boljšega od njih.« Pri poznejših rimskih pesnikih znači beseda cerdo (κέρδων) čevljarja. Morebiti se je izprevrgla Herondova ličnost, katero v »Čevljarji« nazivlja Kerдона, v takšen tip čevljarja, da je iz osebnega imena κέρδων nastalo apelativno ime »cerdo«.

Nedolgo potem, ko je bilo prijavljeno britski akademiji, da so se našli nove rokopisi, prišli so tudi v britski muzej, in prvi jih je objavil Kenyon pod naslovom: »Classical texts from Papyri in the British Museum, including the newly discovered poems of Herodas edited by F. G. Kenyon. M. A. With autotype facsimiles of mss. London 1891. British Museum«. Skoro potem je izšla knjižica: »Herodas ed. Kenyon. Addendum. London 1891. British Museum«, ki obseza nekaj drobcev (detached fragments). Sestavljajočemu tekst pomagali so Rutherford, Jebb, Hicks, Scott. — Držal se je natanko papira in vse natanko ponatisnil, kakor je v matici, tudi vse posebnosti egiptskega izgovora; Egipčani so namreč izgovarjali in pisali jako nedosledno mehke in trde soglasnike, zamenjavali ostri in blagi huk, izgovarjali so »i« namesto »ei« in druge take stvari. Tudi ni dodal naglasov, pač pa je dobro podelil besede. To delo ni karsibodi. Kdor je videl star papirov rokopis, ta vé, kakó težko jih je čitati. Na prvi mah človek skoro ne vé, da je to kako pismo, in sicer grško pismo, sosebno ako je rokopis pisan z malimi kurzivnimi črkami, kakeršen je rokopis Herondovih mimiambov. Pomislimo tudi to, da je rokopis učakal dve tisočletji, in jasno nam je, da je moralo pismo na mnogih mestih obledeti, da se je na mnogih mestih izkrhalo, zdrobilo ali celó izginilo. Potem pa so besede pisane kár nepretrgoma druga za drugo, takó da je treba temeljitega znanja grščine in velike vaje v čitanji takih rokopisov, dokler se raztolmačijo. Ker več očij več vidi, zató so se izdali tudi autotipi dotičnih rokopisov, da more vsakdo poskusiti svojo bistrumnost. Tudi nje je izdal britski muzej: »Herodu mimiamboi. Facsimile of. Pap. CXXXV. in the British Museum. 1892«. — Papir obseza nad štirideset stolpcev, in v teh je napisanih sedem popolnih mimiambov. V prvem stolpci se začinja »Posredovalka«, ki je precěj dobro ohranjena, potem »Cined (κίνηδος)«, čegar začetek je precěj okrnjen, dalje sledé po vrsti dobro ohranjeni: »Šolnik«, »Ženski darujeta in žrtvujeta Asklepiju«, »Ljubosumnica«, »Ženski, prijateljski se razgovarjajoči«. Konec tega mimiamba, kakor začetek in zvršetek »Čevljarja«, pa so zopet jako nedostadni, ker je v nekaterih stihih ostalo samó nekoliko črk, in še te so često nečitljive.

Potem je odlomek »Sanj«, v katerem je samó nekoliko stihov celih, od vsega drugega so samó pojedini kosci, ki se ne dadó več sestaviti. Končno je še kosec papira, ki obseza nekakšen kratek uvod in potem nekaj jako okrnjenih stihov mimiamba: »Žene pri zajutrk«.

Zbirka mimiambov je izvedena po nekem izvestnem načrtu, ker sta prvi in drugi, šesti in sedmi nekaka pendanta. Zatorej je verjetno, da je bil pred »Posredovalko« »Pevec«, ki ima podobno vsebino s prvim mimiambom, ako smemo soditi po štirih stihih, ki so se ohranili in v katerih baje Molpin pozivlje Grila, naj uživa življenje; morebiti je Gril v »Posredovalki« ista oseba, ki praktično izvaja nauke Molpinove. Jednako vidimo, da nastopa čevljar Kerdon v sedmem mimiambu; a govorilo se je o njem že v šestem. Potemtakem bi se dalo sklepati, da je bil tudi mimiamb, iz katerega se je ohranil nekov odlomek pri Maciji, in ki govori o nekem prodajalci smokev, koj za »Čevljarjem«, ki prodaja obutalo.

Kakó pa je z ónim pristopom, ki stoji pred »Ženami pri zajutrk«? Kaj prepričevalnega se ne dá ustanoviti. Jako lahko mogoče pa je, da je ta pristop (prooimion) bil nekđaj na čelu celokupne zbirke in da so bile prvi mimiamb te zbirke »Žene pri zajutrk«. Ta hipoteza uči, da se je začetek vsega zvitka zlomil in da so se od njega ohranili samó drobni kosci; da pa se začenja »Posredovalka« na začetku novega stolpca, to je slučaj, kakor je slučaj, da se je baš do istega stolpca razdrobil papir. Umevno pa je, da se začetek in konec zvitka najlože zdrobita in raztrgata. Druga hipoteza, ne menj verjetna, pa trdi, da se je s tem pristopom začejala nova knjiga mimiambov.

V rokopisu, ki obseza mimiambe Herondove, ne spominja se nikjer ime pisateljevo. Vender, da so mimiambi res Herondovi, pričajo nam odlomki, ki so bili dosedaj znani in ki se nahajajo v mimiambih na svojem mestu. Izmed odlomkov, zabeleženih pri Bergku (o. c.), je 4. v »Ženah, žrtvujočih Asklepiju« 6. in 7. v »Posredovalki«, 8. v »Ljubosumnici«, 9. v »Šolniku«. — Odkod so vzeti ostali odlomki in takisto odlomki, ki so se ohranili v Macijevem latinskem prevodu, ne dá se ustanoviti. Jasno pa je, da je papir ohranil samó jeden del Herondovih spisov. Koliko je bilo vseh spisov, o tem so nekaterniki ugibali in po številu odlomkov hoteli določiti množino spisov. Vsi taki poskusi so prazna mlačva. Ohranili so se lahko odlomki samó iz oskromnega števila spisov. Tudi Macij je morebiti prevel samó jeden del matice, ali pa so poznejši gramatiki izčrpili samó jeden del njegovih spisov. Izvestno je samó to, da je Heronda več spisal, nego se je ohranilo potomcem.

(Dalje prihodnjč.)

Očetov greh.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

IV.

tirinajest dni po Sv. treh Kraljih se je pričelo na Kačonovini nenavadno gibanje. Korparjev Boštjan iz Hrastja se je oglasil dvakrat zaporedoma v tednu dni; govoril je vselej mnogo o slabi trgovini z ovcami, hodil tudi v hlev in tipal in ščipal mrkače po hrbtu in po ledji, potem pa obsedel nekoliko ur za mizo pri bokalih tolkovca in pušil Kačonov vtihotapljeni tobak. V nedeljo popoldne pa je prišla večja družba: stari Kobilica iz Hrastja, bahät in oblasten gospodar, žena njegova, drobna, sključena, zgovorna ženica, opravljena v bel kožuh in z belo pečo na glavi, in hčerka Jerica, mlada, rdečelična, krepko rasla deklica, ki ni mnogo govorila, tem pozorneje pa štela kokoši na dvorišči in teleta v hlevu. Tudi Korparjev Boštjan je bil v družbi in je zgovorno slikal vse vrline Kobiličeve Jerice, potem pa zopet opozarjal poslušalce na gospodarske ugodnosti Kačonovine. Očito je bilo, da se tu vrši ogled, kateremu bodi posledica poroka. Hodili so po hlevih in kaštah, po njivah in košenicah, od daleč si ogledali zarasle gozde in z višine naglo premerili travnike v dolini; znano jim je bilo itak, koliko stotov sená in otave se nakosí tamkaj. Kačon je hodil z družbo in zadovoljno požiral laskavo hvalo, ki je zvenela njega posestvu iz ust Korparjevega Boštjana. Stari Kobilica je prikimal, njega žena je tu in tam izrekla svoje neodločilno mnenje, Kačonov Janez pa je večinoma nem stopal poleg Jerice.

Mrak je legal na zemljo, ko so se gostje odpravljali; zadovoljno prijateljsko pozdravljanje in glasni pogovori — vse je pričalo, da se je dosegel namen denšnjemu posetu. Toda pri večerji, kjer so bili zbrani vsi Kačonovi, nihče ni omenil oglednikov; šele ko je odšla družina, zinil je Kačon v svoj vivček: »Pripravna je videti, prav pripravna!«

Odgovoril mu ni nihče; za nekoliko časa se oglasi babica na peči, ki je nocoj puščala kito v miru — saj je bil praznik — ter si le s koščenimi rokami podpirala velo lice: »Bog daj, da bi bila dobra! Meni se bode pa tudi treba umekniti!«

»Kam pojdete?« zasmije se Kačon.

»Dóli k Sv. Tomažu — —!«

»Ej — čemú taka govorica?« deje gospodar nejevoljno; »stari ste pač, stari — sedaj bodemo pa vsi trije, vi in midva z Barbo — stari na gruntu!«

Hoče se nasmehnuti, toda ne posreči se mu; babica in Barba zajokata, Nežika si otira oči, Janez pa gleda v tla in seza z rokami po žepih, kakor bi česa iskal.

V tem duševnem razpoloženju se tudi razidejo k počitku.

Odkar se je končala pravda z Lukčevimi in je prisegel mladi Kačon, odslej starec nima več miru na gruntu; ne da bi ga drugi nadlegovali s sveti in predlogi, ali da bi se čutil prestarega, onemoglega za gospodarstvo ter zató hotel odložiti breme na mlajše rame — nikakor ne; ampak nekaj drugega ga je težilo vsako jutro, ko je izpregledal po težkem spanci in odkorakal v hlev gledat, kakó je z živino; nekova čudna senca je hodila za njim, ko je gonil vola v gozd, nakladal butare in vejevje, ali kadar je pozno popoldne gledal po solnčnatih brdih, kjer je pod zmrzlo odejo čakalo njega žito tople pomladi, da vstane v rast in cvet.

Kadar je sedel v Štrukljevi krčmi, vedno je pazno vlekel na uho, kaj se govori pri sosednih mizah; toda nikdar ni čul besede, katere se je je bal ali katere si je — kdo vé — morda želel. Domá je ženi Barbi sleharni večer govoril, da se je naveličal grunta, sin naj sedaj poskusi ž njim, saj ima dovolj let za ženitev in gospodarstvo. Onadva pa si pač toliko izgovorita, da jima ne bode treba stradati niti drugje iskati strehe. O Janezovi pravdi ni bilo nikdar govora, vender pa je prav ta in njen konec — Janezova prisega — óno strašilo, ki je sicer nevidno, pa vender vsakemu domačinu prav čutno noč in dan za petami!

V občevanju z Janezom je izpremenjena samó babica na peči, zakaj od sv. večera še ni izpregovorila besedice ž njim in tudi ni pustila, dá bi jo podpiral, kadar je lezla dóli na klop in potem na tla ali zopet narobe. Sedaj si sama pomaga, ako ji Nežika ne ponudi svojih rok.

Janez pa tudi ni več óni, kakeršen je bil pred malo meseci; prej ravni život se mu je nekamo sključil, in hoja, govorica, oboje mu je dókaj neodločno, bojzljivo. Vedno je okrog doma, in tudi po noči, katera je vender fantovska, meče se po trdem ležišči v hlevu, dočim hlapca vasujeta.

Nekoč je hotel babici potisniti stol pod noge, ko je lezla raz peč. Sama sta bila v stanici.

»Béži!« vzkliknila je starka in jezno uprla vanj sivo, blesteče okó. Nekaj trenutkov je tudi on osupel zrl vánjo.

»Ne dotikaj se me!« zapové mu novič in stopa, opiraje se na kljukasto palico, počasi proti mizi. Janez pa odide iz sobe, nem, po-vešene glave, naravnost proti hlevu in tam se ozira, kakor bi si iskal dela, katerega se dosedaj ni domislil. —

Po ugodnem ogledu je bila njega poroka s Kobiličevo Jerico dognana stvar. Pri »gosposki«, tedaj patrimonijalni, podpisali so pisma, v župnišči oskrbeli oklice, in v ponedeljek pred pustno nedeljo, na vse zgodaj — danilo se še ni — mrgolelo je že na Kačonovini ženinovih gostov, ki so se odpravljali na pot v Hrastje, na nevestin dom. Ukaje je hitela vsa družba, kateri je bil obili zajutrek očito dobro teknil, čez rebra dóli proti véliki cesti, kjer so že čakali jedno-vprežni, nališpani vozički.

Tam nasproti na brdu pred Korenom, tam je v Lukčevi koči še gorela treska na čelešniku. Ženin Janez je za trenutek obstal na ovinku, odkoder se je videl svetel blesek te treske, sveteč skozi okence, ki je bilo menda odprto; saj bi drugače ta svit ne mogel biti takó čist in takó jasen. Janez je postal in se stresnil po vsem životu.

»Júhuhu-hú-u-ú!« zaukal je za njim tovariš-svat; in »júhuhu-hú-u-ú!« so povzeli drugi.

»Júhuhu-hú-u-ú!« vikne Janez in skoči, vihteč ovenčani svoj klobuk, kár nekaj sežnjev čez rob, preko rebra nizdolu na bližnjico, po kateri se loví vsa glasna družba.

Ukanje pa odmeva z brega v breg, z rebra v rebro, in otlo za-tleglo zvení tudi góri v Lukčevo kočó.

»Ali ga čuješ?« vpraša starka, prišedši mršava in zaspana iz svoje kamre ter sovražno pogleda hčer, ki sedí sključena in glavo v roke opiraje na klopi pri peči.

V tem stopi Lukec v hišo in otrkava slamo, ki se še drží njegove umazane obleke.

»Sedaj gredó ti cigani—bogatinski!« zagodrnjá in otrebi tresko.

Dete na peči se vzbudí in zajoka; ta jok šele vzdrami deklico, da vzame otroka v naročaj.

»Hudič — hudič!« sikne stavec.

»Júhuhu-hu-u-ú!« zazvení sedaj že daleč iz doline. Tam za Limbersko goro pa se polagoma rdeči nebó od jutranje zore.

V.

Svatba je trajala nepretrgano skoro tri dni; v sredo pozno popoldne sta se pripeljala novoporočenca na Kačonovino, in velik del svatov ju je spremil semkaj. Ondu se je sedaj pričela nova pojedina, novo popivanje, novo petje že gluhih, zagrljenih glasov. Stari Kačon ni hotel, da bi se dejalo: »Tam pri Kobiličevih je bilo kaj več jela«, in zato so kuhali, pekli in cvrli, kakor bi bilo treba pričeti novo svatovanje. Od goveje juhe, ki je prišla trikrat na mizo, od mastnih krapov do pečenega jagneta, potresenega s sladkorjem, s katerim se je završil jedilni list, zastopano je bilo vse, kar zmaga želodec — ustvarjen in še nepokvarjen za take zabave, in kar vzmore kmetska kuharska umetnost. Dva godca, jeden s cimbalu, drugi s piščalko, pobirala sta zadnje svoje moči, da bi ustregla neumornim plesalcem. Ponoči pa so nastopili oglarji, fantje iz sosednih vasij, ki so prišli na prežo. Starejšina, nevestin strijc, ukaže jim nesti dva škafa vina na dvorišče, in stari Kačon zadovoljno prikima.

Okolo polnoči se vzpne divje vrvenje na vrhunec, takó da sedaj nihče ne vprašuje po drugem, ampak vsakdo leze, hodi in pleše, kakor mu vелеva trenutek, svoj nagib ali pa oslabela telesna moč.

Tedaj ženin Janez izgine izmed svatov. Dosedaj je izpolnil vse dolžnosti, kakor jih zahtevata običaj in dostojanstvo: jedel in pil je, kolikor smé in more ženin, odgovarjal in glumačil ob raznih nastopih, ki se redno vršé ob imenitnejših kmetskih porokah, iz kratka — igrjal je vso nalogo ženinovo, katera pa ob takih prilikah nikakor nima pomena junaške ali sploh prve naloge na gledališkem odru, ampak je slična óni, katero predstavlja glavni statist, ki mora stati lepo opravljen na odru in le tedaj ziniti besedo, kadar ga ogovori kdo izmed prvih glumačev.

Izginil je, in nihče ni opazil, da ga ni v družbi. Oni v hiši so morda mislili, da postaja med oglarji; ti pa se niso brigali zanj, nego delili vino iz škafov in ostanke jedil, ki so jih svatje nosili iz hiše. Nevesta in družica so plesale na podu, in nobeni še ni bilo veselja dovolj.

V tistem času pa stopa góri čez rebro pod Lukčevo kočó ženin Janez. Njega korak je skoro negotov, toda navzlic gosti temi ne izgreší steze. Pri Lukčevih nocoj ni luči.

Janez pa tudi ne išče te kočé; nekoliko streljajev pod njo se razteza pod robom strme njive gosta šuma, zarastena z leskovjem in ivo; iz nje kipé tu in tam rogovilasti, razzebni hrastje. Ta šuma je Janezu dobro znana — kolikokrat sta se tu sešla z Lenko! V to sa-

moto niti podnevi ne zabrede drug nego pastir, ki gré iskat izgubljene ovce, ali pa stari Lukec, če pride pobirat dračje in tudi sekat zelene veje. Ponoči pa se tu ni bati ni pastirja ni tatú ni radovednega izprehajalca, in to tem menj, ker že stara, ustno izročena pravljica pripoveduje o tem svetu čudne dogodke.

Sredi te šume se dviga holm, imenovan »Lepi hrib«, in tukaj najdejo časih čudna orodja, denašnjim prebivalcem teh brd neznane neumevne stvari: steklene žare, lončene svetilke, slične železnim leščerbam, navadnim še sedaj po hlevih, zapestnice in od rjé razjedena bodala, novce in fibule — in ustno poročilo pravi, da je tu stal nekoč paganski grad in da ponoči ondu ni varno. Marsikateri Korenec trdi, da je videl o polnoči tamkaj blesteče luči, drugi zopet, da je srečal v tej šumi čudno opravljenega, silnega orjaka, ki je z batino na rami korakal čez skale in ostanke nekdanjega zidú, ki so še videti; tretji pa je pripovedoval o velikanskem črnem psu, ki se mu ni hotel umekniti, dasi je s četvornikom zamahnil po njem; vsi pa so jedini o tem, da se jim ježé lasje, ako jih vodi nujna pot v mraku ali ponoči preko »Lepega hriba«.

Ljubezen pa navadno ne pozna takega strahú, in zató sta tudi Janez in Lenka tukaj na zasutih, košato obrastenih razvalinah nekdanje paganske naselbine dobila prostor, kjer nihče ni motil njiju sestankov. In domá? Kdo se je brigal pri Lukčevih za hčer, ko sta spala stavec v slami na kozjem hlevu, mati pa v zatohli kamri; ali kdo je vprašal pri Kačonovih po Janezu, da je bila le živina opravljena in da je bil jutraj domá, ko je pričel oče pred jutranjo zoro svoj izprehod po hlevih.

Dolgo, dolgo Janez že ni šel to pot, ki jo meri nocoj o polnoči; sam ne vé, čemú bega tod, čemú sili vedno dalje tja v šumo, na razvaline paganskega gradú; nevidna moč ga žene dalje, in srce mu utriplje, ne od bojazni ali strahú, ampak od hrepenenja, takó kakor nekda v poletnih nočéh, ko je iskal tu — Lenčike.

Dozdeva se mu, da jo mora dobiti tukaj; je li še sploh upravičen, stopiti pred njo, ogovoriti jo, o tem niti ne misli; tudi mu ves hrup, vse ukanje in glas piščalin, ki zvení s Kačonovine, ne sega v uhó; nič, nič — samó njo, samó Lenčiko bi rad videl!

Sedaj prebreds goščo in stopi na mali laz, po katerem še kipé malostni ostanki nekdanjega silnega zidú, prerasteni z mahom in brinjem.

Z jednega teh kamenov se dvigne temnoopravljena ženska.

»Lenčika!« vzklikne on in hoče k nji.

(Dalje prihodnjič.)

Jež.

Spisal † Matej Tonejec - Samostal.

(Konec.)

Dobro se še spominjam, kdaj sem videl prvega ježa. Bil sem še otrok, ko ga je prinesel nekdo s senožeti domov. Dolgo časa smo ga imeli, lovil je miši in se je povsod zalezal, celó po stopnicah v klet, kjer je imel menda najboljše lovišče. Toda hodil je le ponoči na lov. Bilo je jeseni, ko je prišel nekov drvar v hišo. To je bil človek, ki je znal loviti vsakovrstne živali in je tudi vse pojedel, kar je ujel. Pravili so o njem, da polovi celó mačke in jih pojé, kožo pa prodá. Videl je ježa, in res se mu ga je zljubilo; toda kakó ga umoriti? Dejal ga ni v vodo, temveč tobačni dim je puhal toliko časa v žival, ki je bila v klopčič zvita, da se je venderle odvila. Sedaj pa se ni mogla braniti; nož je ubogemu ščetincu vzel življenje, toda klala sta ga dva, ker se je žival še vedno branila na vso moč, ko je bila že hudo ranjena. Drvar je odrtega ježa spekel in potem trdil, da je mesó jako ukusno. Znano je, da marsikateri ljudje ježevo mesó jedó; neki posebno je dobro, če se zavije v ilovico in takó zavito speče. Kožo rabijo v nekaterih krajih zoper »šen« ali pa za to, da se ž njo pokadí, če koga zobje bolé.

Tisti, ki pekó ježa v ilovici, zavijejo ga vánjo s kožo vred. Ilovica se prej dobro pregnete in ko se jež zavije vánjo, dene se nad ogenj, kjer se nekolikokrat obrne in toliko časa peče, da se ilovica strdí in popolnoma posuší. Potem šele se dene hladit. Ko je ohlajena, razdrobí se in iglice se polomijo, pečenka pa je pripravljena — kár na mizo ž njo! Najboljše mesó ima jež jeseni, ko je tudi najbolj rejen, menda zató, ker tačas največ živi ob sadji. V prejšnjih časih se je ježevega mesá več pojedlo nego sedaj, sosebno na Angleškem; na Španskem so ga jedli postne dni, češ, da živi jež samó ob zeliščih. Časih se je marsikaj od njega rabilo v zdravništvu, takó kri in drob, in časih se je požgala vsa žival, pepel pa se je rabil za zdravilo. Njega masti pripisujejo še dandanes v nekaterih krajih posebno zdravilno moč.

Menda zató, ker je jež boječa, ponočna žival, pripovedovali so si ljudje o njem marsikaj, kar ni ravno resnica. Izgubil je dobro ime, ali pa ga morebiti nikdar ni imel, dasi ubogi samotar človeku ne dela ne škode, ne krivice. Pravilo se je o njem, da hodi ponoči krave sesat; takó so ga obrekovali zlasti Angleži in mu jemali dobro ime.

Drugje zopet se je trdilo, da zahaja ponoči na krajo v vinograde, kjer najprej grozdje potrga s trte, jagode po tleh raztrese in se potem po tleh povalja ter jih takó nabere na iglice in nese domov, kjer jih spravi za zimo. Dandanes menda že vender vé vsak otrok, da jež pozimi spi in da si ne nosi živeža za zimo domov. Dolžili so ga zopet drugi, da zahaja na vrte ter si tukaj sadja (hrušek in jabolok) natakne na iglice in odnaša v svoje shrambe. Mi ga moramo zagovarjati. Najsi časih pojé hruško ali jabolko, vender je jako koristen. Saj mnogo škode ne more napraviti na vrtu, sosebno ker so mu živali, kakor kače, strupene celó, miši, mrčesi mnogo ljubši od sadja. Seveda zgrabi tudi dostikrat take živalce, ki so človeku koristne, n. pr. mlade ptiče, če pride do njih v gnezdo, žabe, krte, pravijo, da celó račice, in da popije putam jajca; vender je korist mnogo večja od kvare. Koliko hasne, če polóvi in prežene vsaj nekoliko strupenih kač! Baš na kače je namreč pravi volk, osobito na gade. Ne prizanese mu, če se dobita. Ker ima dober nos, zató ga tudi précej zasledí. Da mu kačji strup ne škoduje, to je dokazana reč. Lenz nam pripoveduje, da je imel ježa z mladiči ujetega in zaprtega. Dajal mu je ostružnice, kobilice, hrošče, žabe, sadje, miši, slepce in kače. Najljubše so mu bile miši; sadje je jedel le tedaj, kadar ni imel živalij. Dal mu je tudi gada, ki je imel dosti strupa, o čemer se je Lenz že prej prepričal. Jež je ravno doжил mladiče, ko se mu je gad dal v zapor. Skoro je jel slediti, nos, mu je pel, in zasledil je strupeno kačo. Najprej jo je obvohal od repa do glave. Précej je zinila in popadla za ježem ter ga ujedla v nos in ko se je obliznil, pičila ga je že tudi v jezik. To se je ponovilo večkrat, ali ježu ni škodilo, gad pa je jel iz žrela krvaveti, ker se je ranil ob iglicah, kamor je zadel, ko je sekal okrog sebe. Sedaj je bilo ježu dosti; prijel je gada za glavo ter mu jo odgriznil in pohrustal z zobmi in strupom vred. Pol gada je pojedel, druga polovica je prišla pozneje na vrsto, toda strup mu ni škodoval. Tudi mladičem, ki so še sesali, bilo je prav dobro.

V boji z žabo ali s krastačo pojé jež živali najprej zadnje noge, da mu ne uide, potem nekoliko počaka in obliže drugo truplo in sedaj šele pohrusta vse. Miši zná loviti bolje, nego bi se mu prisodilo. Ko pride na njivi ali na travniku, kjer je ravno na lovu, do mišje luknje, rije z rilčkom in koplje z nogami, dokler ne pride do skrite živalce. Sedaj nekoliko zagrčí, miška pa tanko zacvili, in slastno jo pojé; tudi ujame jo zunaj luknje in je tedaj hiter kakor blisek.

Ježki so začetkoma beli in ne daljši nego 6 do 7 *cm.* Dlake nimajo, do malega so goli in slepi, v enem gnezdu jih je navadno

4 do 6, pa tudi po 8. Spomladi, konec meseca marca do začetka junija, tedaj se ježi pariyo, in v sedmih tednih pridejo mladiči na svet. Starka si že o pravem času kje v grmu, plotu ali drugje pripravi rahlo posteljo. Izkoplje si v tla jamo, kakih 60 cm globoko, in nanosi vánjo listja, slame, suhe trave in mahú. Štiri tedne starka mladiče doji in jim nosi pozneje živež v gnezdo. Prácej, ko so storjeni, nimajo še ščetin, toda v 24 urah se jim že pokažejo.

Predno pride zima, že mladiči dobro lové, zredé se in izkopljejo prebivališče. To ima navadno dva izhoda ali vhoda. Globoko ni, navadno dva čevlja. Tu notri leži jež pozimi, dokler je mraz, in spi. Ko se zarije v listje, mah in kar je nanosil semkaj, tedaj je prav debel, na pomlad, predno vstane, pa ni več mastí pod debelo kožo. Često ga pozimi zasledí lačna lisica, ki sicer poleti in jeseni, dokler so boljši časi, ne mara dosti zanj. Dve leti traja, predno jež dorase, ali vsaj šele v drugem letu je velik. Sedaj pogleda po družici, oženi se. Starosti ne učaka; osem ali deset let doseže. Ko je že čez deset, zapusté ga očí, mine ga sluh, izgubi zobé, dlako na križi, popolnoma je starček. Živita on in ona skupaj, in sicer spomladi, poleti in jeseni v tistem stanovanji. Skupaj se igrata, dražita se ter sta časih prav dobre volje in prav burkasta. Pozimi spita vsak v svojem stanovanji. Ko je stanovanje narejeno, obdrži ga jež po več let, razven če ni mirú ali če ga kdo prežene iz njega.

Prebiva jež v ravninah, pa tudi v gorah. Največ jih je na Ruskem; precěj so veliki in dobro rejeni. Čez Ural v Azijo ne gré, na jugu pa seza celó do Črnega morja, in v Kavkazu ga dobiš 2400 metrov visoko. V Evropi je povsod domač, samó v prav mrzlih severnih krajih, kjer ni živeža zanj, ne. V naših gorah in planinah v Alpah seza do 1800 metrov visoko; v Karpatih pa ga ni. Dasi pri nas ni veliko te živali, vendar je povsod: na polji, na travnikih, v nižavah, v gorah in hribih.

Kàj bistrumen jež ni. Izučiti bi se ne dal, vendar se toliko privadi človeka, da se ga ne bojí in se mu ne skrrije, da mu celó iz roke jemlje živež. Tudi priljubljen ni, dasi je jako koristen. Precěj je namreč neokreten in premalo družén, tudi ima neprijeten duh, zató ga ne marajo v hiši kakor mačko ali psa. Pogled ima slab, nos pa mu toliko bolje rabi. Vidi takó slabo, da mirno stoječega človeka zapazi šele tedaj, ko ga ovoha. Tudi bolje sliši, nego vidi in ima jako čutna ušesa. Življenja je kàj trdnega. Če se prevrne še s takó visokega zidú, vendar se ne ubije, še ne rani se, ker se naglo zvije, predno priletí na tla. Rane, velike rane, prebije mirno in se skoro zopet po-

zdravi; strup mu ne škoduje, ne kačji, ne mišica, in tudi več drugih vrst strupa so že poskusili, pa ga niso umorili. Španske muhe pojé tako kakor drugega hrošča.

Potrpežljiv je dovolj; če ga kolješ, ne dá glasú od sebe, kakor bi ga nič ne bolelo. Brani se že, brani, toda dasi pod nožem, umrje brez stoka, brez tožbe. Sovražnikov ima dosti, in nekateri prav grdo ravnajo ž njim, najgrše pa časih človek, ki bi ga moral za njegovo korist varovati in braniti!

Sketove čitanke I. — IV.

(Dalje.)

Še bolj nego po arhajistih pa se krati prostor klasiškim izdelkom v Sketovih čitankah po neklasiškem pesništvu najnovejše dóbe. Mrzkim in puščobnim čustvom, ki me naudajo vselej, ko prelistujem čitanki I. in II. ter najdem toliko pesmij in pesenc, ki niso ni za las boljši od že navedenih („Ujeta ribica“ in „Zvon naš prijatelj“), ne morem dati bolje odduška, nego da vzkliknem s Prešérnom:

Peršl bi žé bili Slovénkam zláti čási,

Ak klásik ¹⁾ bil bi vsák pisár, kdor nám kaj kvási.

Nečemo na dan z nobenim imenom — nomina sunt odiosa; ali ne-kove splošne opombe vender ne moremo zadržati za zobmi, dasi nam morda nakoplje zamero. Da je med roditelji tistih pesniških igrač zlasti mnogo učiteljev, národnih, ali če hočete, ljudskih učiteljev, to morda ni slučajno; ali prav ta nenavadni prikaz priča, da je gospod izdajatelj jednostranski zajemal iz nekega zabavnika za mladino. Vsa čast ónim možem, ki jih imamo tu v mislih; med njimi jih je nekaj, katerih ime je že davno med nami na glasu vzpričo njih vzgojeslovne ali sploh rodoljubne delavnosti. Ali da njih pesniške poskuse, katerih nekateri res ne zaslužijo drugega, nego da bi „Zvonov“ duhovitež v „listnici“ na zadnji plati bril norce ob njih, doletí kdáj čast, da se vzprejmó kot „primeri s plemenito vsebino v plemeniti obliki“ v šolske čitanke, ki ne bi smele obsezati nič neklasiškega, temu se menda óni možakarji samí niso nadejali ni v sanjah. Med njimi je tudi mož, ki si je pridobil med nami nemalo zaslug na književnem polji kot mnogoletni izdajatelj nekega lista za mladino; poštenemu prozajiku od nog do glave, ostale so mu menda pesniške strastí takisto prikrite kakor meni ali pa tebi, blagovoljni čitatelj, ki še nisi zakrivil nobenega verza. Ali godilo

¹⁾ Čítaj / debelo, »po bezaško«!

se mu je večkrat, kakor se godí tistim kmetom na Krasu, ki si neki morajo narediti vse sami, česar treba pri hiši: suknje, opanke in kola, najsi niso kolesa prav okrogla: ¹⁾ večkrat je bilo treba njemu, izdajatelju, zamašiti luknjo požrešnemu listu, časih tudi s pesmijo. Kaj je hotel? V božjem imeni se je spravil na pegaza. Da so pesmi njegove brez pesniškega ognja in da so tudi po zunanji obliki podobne tistim kraševskim kolesom, kdo bi ga tega ne oprostil, ko je pesnikoval le za domačo rabo? To je gotovo, da mož ni popeval za naše čitanke, in zatorej so mu bile tudi deveta briga instruksijske določbe o „plemeniti vsebini“ in „plemeniti obliki“. Vsa krivda tu zadene njega, ki je oskromne izdelke pešaške njegove muze tiral na takó odlično mesto — v čitanke — češ, „vredne so, da se jih učenci na pamet naučé.“ Kakor šegave pestunje povprašujejo pripovedek željne otroke, ali bi rajši slišali pripoved o „jari kačici“ ali o „steklem polži“, takisto se mi obračamo do častitih čitateljev, ali naj jim rajši zapojemo „Veselo tovaršijo“ ali pa „Črvička“ ali pa „Čisto vest“. — „Vesela tovaršija“ (I. str. 109.) je jako lepa, v živahnem jambiško-anapestiškem ritmu zložena s stalnim primetkom:

»Tralá, tralá, tralá,
Vesel'ga smo srcá.«

Toda predolga je, „Črviček“ in „Čista vest“ pa sta kratka, dasi jedernata in lepa. Evo vam „Črvička“ (I. 131.).

Nikar črvičku delat' zlá,
Ker Bog ga tudi rad imá.
Če ravno v prahu zvija se,
Življenje vendar ljubo je
Črvičku tud' ubogemu,
Nič žalega ne stori mu! —
Glej, solnce gorko od neba,
Obseva tudi črveka,

In božje gleda ná-nj okó
Kakor na tebe, baš tako.
Obleko, hrano dobri Bog
Deli iz svojih milih rok
Črvičku, majhni stvarici,
Ki tud' po svoje ga časti!
Zatorej mučiti nikar
Črvička, ki je božja stvar!

Sedaj pa poslušajte „Čisto vest“ (III., 1.)!

1. Čista vest najdražji
Življenja je zaklad,
Kdor ga ima, na njega
Ozira Bog se rad.

2. V nesreči in nadlogah
Človeku daje moč,
Prijetne dela dneve,
Prijetno dela noč.

3. Zatorej glej, da čisto
Ohraniš svojo vest;
Pa naj grmi al' treska,
Ni treba se ti trest'.

Oblika „Čiste vestí“ je sicer nekoliko švepasta in pegasta, vendar je pri prof. Sketu dobila milost, da je stopila na čelo „Slovenski čitanki“ za tretji razred srednjih šol.

¹⁾ Prim. Stritarjeve „Zbrane spise“ na mestu rečenem.

Ali dosti primerov; lahko bi jih podeseterili! Toda že navedeni kažejo dovolj, na kakó kriva pota lahko zajde čitankar, ako pustí iz vida višnje, jedino veljavne zmotre na ljubo nekovemu samovoljno prikrojenemu sistemu. Zakaj če preiskujemo vzroke, ki so prinudili gospoda izdajatelja, da je toliko nasilja delal dobremu ukusu in estetiškemu čustvu, to ne najdemo drugega vzroka nego óno nesrečno shematizovanje, po katerem mora biti pesniška tvarina takó razvrščena, »da pesni o prirodi in njenih prikaznih odgovarjajo raznim letnim časom, kakor sledijo po vrsti v šolskem letu; druge pa so zopet v ozki zvezi z učno stvarino, ter imajo po tem takem že svoje odkazano mesto.« — Da so ta načela videti na prvi pogled grozno modra in pedagoška, a dejanski niso vredna ni piškavega oreha, o tem smo že dovolj govorili, torej ni besedice več! A čitankar, ki hoče ustreči tem fantomom, ne bi našel ni v prebogati nemški, kamoli v naši uborni književnosti dovolj klasiških primerov, popolnoma prikladnih vsaki dijaški dóbi.¹⁾ Tedaj pa je čitankar, ako hoče ustreči svojim postulatam, katerih ga nihče ni prosil, ampak si jih je sam vzpostavil, prisiljen, da se izneveri ónemu vrhnjemu načelu („plemenita vsebina v plemeniti obliki“); tedaj pa je neizogibno, da se uveljavijo óni vremenski pesnikovci, katerih že nismo pogrešali za Prešérnovih časov:

„Kdor govoriti kàj ne vé,
On vréme hvál' al tóži;
Kdor pévcov péti kàj ne vé,
Od létnih časov króži.“

In takó se je res prof. Sketu posrečilo zbrati obilico pesmij o prirodi in nje prikazih, ki odgovarjajo raznim letnim časom ali pa so v zvezi z drugo učno stvarino; toda njih oblika je razkava kakor starega doba skorja, a plemenite vsebine je v njih toliko, kolikor smojev na oskurži. Zató je popolnoma upravičena naša trditev: načelo, da bodi pesniška tvarina v čitankah razvrščena z ozirom na letne čase in drugo učno stvarino, to je prav takó najivno in v svojih posledicah prav takó škodljivo kakor tistega Čebeličarja marota, ki si je samovoljno naložil omejitev, da bode zlagal pesmi brez *s* in *c*:

„Brez cétov téče vír mu Hipokréne,
In ésov v pésmah njéga najti ní!“
„Zatórej nimajo nobéne céne,
Zató so pésmi tíste brez solí.“

¹⁾ Da je to res, dokazuje nam uprav Lampelj sam. Zakaj celó nekov oboževatelj Lampjev, ki je temu čitankarju v proslavo napisal precejšnjo razpravo (Anton Strobl: „Bemerkungen zum 4. Bande des Lampel'schen Lesebuches, insbesondere die Dispositionen seiner Prosastücke,“ v izvestji občinske vélike gimnazije v Kadnu za leto 1888./9.), je prisiljen izjaviti: „Man gewinnt bei manchen Stücken den Eindruck, als ob sich der Herausgeber bei ihrer Aufnahme hauptsächlich von ihrer Eignung für die betreffende Gruppe hätte leiten lassen, so dass da und dort auch Minderwertiges oder für diese Stufe noch Unpassendes vorkommt“ (str. 3. na mestu rečenem).

Ono načelo pa je izvor še drugim neprilikam. Že Neumann je po pravici štel Lampljevi koncentraciji v greh, ker ga je dotirala do tega, da je vzprejel, n. pr. v prvi zvezek, preobilo takih beril, katera je proučil učenec že za svojega petletnega pohajanja malih (= ljudskih) šol, in da takó najde prvošolec v Lampljevi čitanki stare znanke celó iz prvega in drugega šolskega leta.¹⁾ — Takisto najdeš v Sketovih čitankah prvi in drugi nemalo takih beril, katerim se dá, ako ne drugega, očitati vsaj to, da so za prvošolce ali drugošolce venderle preotročje. Takó bi bili sicer lepi pesmi »Pedenj-človek in laket-brada, kakó sta se metala« (Levstikova, II., str. 61.) in »Kdo je to?« (Lujize Pesjakove, I., str. 65.) pač umestnejši za prvi ali drugi razred malih šol ali pa za zabavišče nego za drugi razred srednjih šol. O »poletnem večeru« (M. Kastelca) naj pa čitatelji sodijo samí.

Poletni večer.

1. Senca raste,
Tla rosé,
Hlaji žarki
Vrh zlaté.	4. Kmalu Jožek
Pripoklja
Meketajo
Jagnjeta	7. Omarijo
Zazvoni
Proti domu
Vse hití.
2. Mati s polja
Pridejo
Krog ognjišča
Tekajo.	5. Breza, Dima
Z Jagodo
Prižvenkljajo
Mukajo.	8. Žnjice, kosci
Oratar,
Hlapci, dekle,
Gospodar.
3. Plamen šviga
Krop kipi
Dim nad sleme
Se vali	6. Se budijo
Zvezdice,
Pripihljajo
Sapice.	9. Krog večerje
Se vrsté,
Oče kruh
Jim razdelé.
10. Sok in kaša
Jim diši;
Delo beli
Vse jedi.	11. Skupaj mol'jo
Vsi glasno
Pridni, trudni
Spé sladko.	

Kaj ne, dragi čitatelj, v zadregi si, ali bi se bolj divil pesniškemu vzletu Kastelca-muholovca ali pa oblikovnim umetnostim te pesmi? Skoro sem bil popolnoma pozabil te pesmi, odkar nam jo je bil vtepal v glavo strogi naš »ludi magister« v drugem razredu malih šol, in to po nekem napevu, ki je bil prav takó duhovit kakor tekst sam. Toda glej! Za toliko in toliko let me zadene sreča, da moram kot gimnazijski učitelj tolmačiti drugošolcem óno pesem, ki mi je hipoma obudila spomin na že davno minule čase z vso tedanjo situvacijo, in tudi tisti okorni napev mi je zopet začel brenčati po ušesih, ko mi je gimnazijec deklamoval óno pesem.

Iz prve čitanke ne navedem nič takih primerov, ker jih je ondu mnogo več. Sicer sta pa »Ujeta ribica« in »Črviček« (gl. zgoraj) tudi v tem oziru klasiški priči.

¹⁾ Glej pripomenek Neumannov k prvemu zvezku, str. V. spodaj.

Nasproti pa o Gregorčičevi »Mavrici« (I., str. 139.) ki so jo sicer učenci že čitali v drugem berilu ljudskih šol¹⁾, mislim, da lahko ostane na svojem mestu in da se z »Veselim pastirjem« (I., 145) vred vzprejme med pesemski kanon za prvo šolo. — Baš pri »Mavrici« se živo čuti razloček med pristnim suhim zlatom in slepivim kršcem; to ti je res klasiški umotvor, ki jednako razveseljuje srce nedolžnemu otroku kakor zrelemu možu! Takih biserov treba našim čitankam! A močno napačno je, drugošolcem, ki so se leto prej naučili Gregorčičevo »Mavrico« na pamet, postreči z Umkovo »Mavrico« (II., str. 99.); to je pač »gradatio ad minus.« — V nekaterih slučajih bi se dala odpraviti neprilika, o kateri ravno govorimo, če bi se premestila pesem z višje stopinje na nižjo; takó bi lepa Levstikova »Naša vas« (III., str. 4.) sodila v prvi zvezek, za to stopinjo pa bi bila vredna, da se vzprejme v kanon.

Istemu zlu, katero si je g. izdajatelj sam oprtil na hrbet, pripisujem tudi ta nedostatek, da je zabredel časih, dasi ne takó često, v nasprotni ekstrem, da je segel previsoko ter vzprejel poezije, ki gotovo presežajo obzorje srednje nadarjenih učencev dotične dóbe. Dva primera, ki sta mi ravno prišla pod roko! Da bi razumeli prvošolci globlji zmisel svetobolne Stritarjeve »Jeseni« (I., str. 33.), tega se pač ni nadejati; takisto, mislim, je pač malo tretješolcev, katerim bi mogel učitelj z užitkom in pridom čitati Aškerčevo: »Čašo nesmrtnosti;« jaz bi jo prihranil petošolcem.

Isto, ravnokar grajano krivo ravnanje se ponavlja tudi v prozajiskem delu čitank. Prelahka berila opravičuje g. izdajatelj sam takó-le: »Ker je knjiga namenjena za vse srednje šole, kjer se poučuje slovenščina kot obvezen učni predmet, gledal sem posebno na to, da podaje zraven daljših in težjih tudi precejšnje število kratkih, in sicer prav lahkih sestavkov. Marsikomu se bodo taki spisi v čitanki za drugi razred zdeli prelahki in nepotrebni, toda z njimi sem, kakor upam, ustregel onim, ki poučujejo v takih srednjih šolah, kjer niso slovenski učenci dobro večji svojega materinega jezika.« — Kot primer berila, pretežkega stopinji, kateri je namenjeno, naj navedem Pleteršnikovega »Perikleja« (II., str. 79.), pokojnega Žvaba »Iz življenja Ivana Popoviča« (II., str. 146.) in Fr. Wiesthalerja »Rimska država pod prvim cesarjem« (II., str. 171.).

Med razgovorom o Tomšičevih »Dragoljubcih« je napisal Stritar tudi te-le besede: »Moralna povest bodi po istih zakonih izmišljena in zložena, kakor vsaka druga, ki nima pedagoškega namena. Mladi bralec naj ne vé takoj, kam meri pisatelj sè svojo povestjo, da mu hoče kakor oslajeno grenko zdravilo vriniti ta in ta nauk. Še tega ni treba, da bi si bil mladi

¹⁾ Pr. »Prvo berilo in prvo slovnico« A. Razingerja in A. Žumerja (V Ljubljani, 1888) na str. 56. in »Veselega pastirja« istod na str. 30.

bralec. prebravši povest jasno v svesti, česa se mu je učiti iz nje, kaka nica je zavita vanjo; da mu je le pisatelj znal pravo struno v srci zadeti, za drugo naj ne skrbi. Čisto nepotrebno pa je tisto moralizovanje v povesti sami, kakoršno se tako pogosto nahaja. Pisatelj kaže s tem, da nima pravega zaupanja v svojo moralno povest; tak pisatelj me spominja tistega vaškega umetnika, ki je bil naslikal podoba nad vrata gostilni, da bi pa za gotovo vedel vsak človek, kaj predočuje ta podoba, zapisal je pod njo: To je petelin. (Zbrani spisi V., str. 330.). Oberoč podpišemo to obsodbo tistega usiljivega moralizovanja, kakor tudi tiste simbolike v umetnostih, o kateri govori Stritar istod nekoliko dalje (Zbrani spisi V., str. 336.). Ako pa je že zoperna moralizovalna pripoved, to je še veliko mrzkejša didaktika in alegorija v poeziji, in to toliko bolj, kolikor vzvišena je nad prozo poezija, najvišja izmed vseh umetnostij; v pravi poeziji zanjo ni mesta; ona je degradacija in profanacija prave poezije.

V. Bežek.

(Dalje prihodnjič.)

K tretjemu sešitku Wolfovega slovarja.

(Dalje.)

drūždžiti = druzgati mečkati, n. pr. krompir. — *drvocēp* m. mesto, kjer se drva cepajo. — *drvocēpina* f. die Abfälle beim Holzhacken. Mikloušič izb. 113 vu nju nameče se drvocēpine. — *drvodēlavec* = drvodelec. Vranič rob. 1.70. — *drvodēlski* adj. Vranič. — *drvorēd eda*, m. die Allee. Vranič rob. 1.140 nastavil je sēnčne drvorēde. — *drvorēzec* m. = drvorēz. Matakovič 1.442 zrok ima drvorēzec statuarius. — *držālček* m. der Fruchtstiel Mitterpacher morv. 39 list za držālčke odtrgan. — *držālčica* f. = držālček. Mitterpacher morv. 29 onda pri držālčicah liste pazljivo vzemi. — *držālek* m. = držālček, Mitterpacher morv. 40 to kukci vse do držalkov požeru. — *držitēljica* f. katera drži, Mulih pos. 1418 treznost je prejetoga navuka držitelica. — *držljīvost* f. die Fassbarkeit Reš 179 kruto se vkanjujemo vu držljivosti mest: mogu ova više prijeti neg mi štīmamo. — *dūhen hna* adj. Reš 125 blaznosti i špotnice proti bogu jesu vihri peklenski, a sapa naj tenčeneša i naj duhneša oveh blaznostih i špotnic vihrov vu čem stoji? — *dūmeti* dumim = čubeti. — *dūmiti* = momljati. — *duplēnjka* f. puška z dvema cevēma. — *dupli* adj. doppelt Habd. ad 849 i. t. d. — *duplončica* f. *duplonka* f. zweiläufige Pistole. — *dūplit* adj. indecl. doppelt. *dūpliten tna* doppelt, oboje navadno in tudi v knjigi pri Zagrebci, Šimuniči, Matakoviči. — *dūrkatī* = treskati, stossen. — *dūrniiti* dūrnem pf. ad durkati. — *dūsiti* dūsīm = ščevāti hetzen an-

reizen Habd. ad. 382 zezva sine i kčere i začé je proti betežnomu otcu dusiti. 711 zakaj poslušáš reči teh ljúdi, ki ti pripovedaju proti mene i duse te na moje skončanje? 870 žena se opi, ke se vu pijanstvu telo zažga, zakaj zato začé dete dusiti na nečisto delo. Zagrebec 5^b nu niti se je ufal občinu burkati i na puntariju dusiti. Reš 212 dajte mi veru, koja bi bila imala tulike tak velike zmožne i oboružne pregonitele kak vera Kristuševa, suprot kojoj s kem bolje su se dusili, s tem su i oni mlahavej postajali. — *dveka* f. Theer. Vranič rob 1.208 dugovanja, koja rada ogenj primu kakti žveplo, dveka, smola Belostenec piše: *dveka* smola pix, i. t. d. — *fagūca* f. neka zelena sliva. — *falca* (?) Krajačević 244. — *fančenje* n. Jurjevič 71.122 Gašperoti 1.898 i. t. d. das Rächen, i *fantenje* Habd. ad. 416. 1023. — *fánt* m = fánta, Jurjevič Habledic i. t. d. — *fantljív* *tva* adj. rachesüchtig. — *fantljívost* f. die Rachsucht, Kocijančič fil 3.153 4.23, 5.27.

(Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

Stari zemljevidi dežele kranjske v národni knjižnici pariški.¹⁾

Priobčil P. pl. Radics.

Potujé v London, kamor sem se odpravil meseca oktobra m. l., da prepíšem izvirna pisma Valvasorjeva, kar jih je v kraljevi družbi znanostij (»Royal Society«), uporabil sem priliko, da bi tudi v Parizu poiskal kaj znamenitostij, tičočih se dežele kranjske. Zlasti se mi je zdelo umestno ogledati znamenite zbirke v národni knjižnici (Bibliothèque nationale) in v teh zopet zbirko zemljevidov, katera nima vrstnice na svetu.

Rečeno knjižnico (prvotno kraljevsko, pozneje cesarsko knjižnico) je ustanovil leta 1373. francoski kralj Karol V. Ko se je v dolgih letih često preselila, namestili so jo leta 1724. v nekdanji hôtel Nevers, del Mazarinove palače proti rue Neuve des petits Champs med cestama Richelieu in Vivienne. Knjižnica ima poleg Britskega muzeja v Londonu največjo knjižno zbirko ter razpada v glavne oddelke za tiskopise (knjige), karte in geografske zbirke, za bakroreze, za rokopise in za novce in antike. Knjižnične cimelije so shranjene v steklenih omarah v nekdanji véliki dvorani kardinala Maza-

¹⁾ Gospod pisatelj je že leta 1886. v 3. številki našega lista pod naslovom „Zemljepisec Ortelij in dežela kranjska v XVI. veku“ priobčil važen donesek k starejši kartografiji o Kranjski. Pričuóči članek se zmatraj za nadaljevanje, oziroma spopolnilo navedenega članka.

Ured.

rina, okrašeni s presnimi slikami. Da so še bolj varne prahú, zagnjene so z zeleno-svilenimi zavesami, ki se odpravijo le na občih posetnih dnevih ali pa kadar hočejo tuji učenjaki proučevati ondotne dragocene rokopise in redka natisnjena dela.

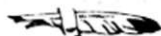
Poleg vélike splošne čitalnice, kamor prihaja na dan 200 do 300 ljudij, nahajajo se pri vsakem knjižnem in listínskem oddelku posebne delavne sobe za knjižnične uradnike in za raziskovalce. Knjižne dvorane same, katerih je za vsak oddelek primerno število, imajo pet etaž v višino in prav toliko v nižino; narejene so skozi železne predore, takó da se lahko vidi i navzgor i nizdolu po vsi napravi, vrhu tega so zvezane z železnim mostovi, stopnicami in navori.

Oddelek za karte in geografske zbirke je leta 1828. ustanovil nekov Jomard. Iz početka je bil ta oddelek samó poseben del tiskopisov, dandanes pa je celota kart in reliefnih načrtov, kakeršne ni v Evropi.

Po prijaznem posredovanji svojega pariškega kolege, publicista in zgodovinarja Raoula Chélarida, bil sem predstavljen predstojniku tega oddelka, visoko izobraženemu in ljubeznivemu gospodu Gabrijelu Marcelu. Ta directeur du departement des Chartes et Plans me je skoro seznanil z uredbo národne knjižnice, takó da sem se lahko lotil dela v oddelku, podrejenem njega vodstvu.

Karte se nepreganjene hranijo v velikih mapah, razprostró se pa na posebnih pregibnih mizah, da se zložno uporabljajo in kolikor mogoče ohranijo poškodeb. Zató v tem oddelku tudi ni dopuščeno rabiti tinte. Ko sem izrazil željo, da bi rad videl najstarejše zemljevide, kar jih je o Avstriji in posebe o Kranjski, poiskali so dotično mapo in jo razprostrli pred mano. Na podlagi priloženega imenika sem kaj hitro poiskal óne zemljevide, katere sem hotel proučiti. Našel sem nastopne zemljevide iz XVI. in XVII. stoletja, tičoče se dežele kranjske: 1. zemljevid Kranjske in Slovenske krajine iz leta 1558. od Zalterija, uvezan v zbornik iz leta 1665.; 2. isti zemljevid sam záse 1568.; 3. in 4. novo izdajo istega zemljevida iz leta 1574; 5. zemljevid Goriške, Krasa, Kranjske i. t. d. po Laciji; 6. Forum Julium, Kras, Kranjsko i. t. d., 7. majhen zemljevid Kranjske, francosko delo iz srede XVII. stoletja; 8. zemljevid nadvojvodine Avstrijske, Štajerske, Koroške, Kranjske iz zemljepisja Audifretovega; 8. del avstrijskega okrožja, vojvodine Štajerske, Koroške, Kranjske od Sausona (Paris 1677), 10., 11., 12., 13., 14. isti zemljevid (Paris 1679) in naposled 15 vojvodine Štajerske, Koroške in Kranjske od Cantellija in Rossija (Rim 1686). —

(Konec prihodnjič.)

LISTEK.

Letopis »Maticе Slovenske« za leto 1893. Uredil *Anton Bartel*. Založila in izdala »Matica Slovenska«. V Ljubljani. Natisnila »Narodna Tiskarna« 1893. 306 str. — V tej knjigi čitamo na prvem mestu spis »Iz národne zakladnice«, nabral po Beli Krajini *Janko Barle*; spis navaja najprej lepo zbirko besed, nató lastna imena domače živine, pregovore in končno reke. — Za tem zaslužnim delcem, ki je zopet priča koliko dragocenostij je še shranjeno v zakladnici národa slovenskega, priobčil je prof. *Ivan Steklasa* življenjepis slovenskega vojskovodje *Ivana Leukoviča*, ki je bil leta 1567. imenovan celó za vélikega poveljnika vseh čet na turški meji. Obsežna razprava se naslanja na mnoge priznane vire in se odlikuje po tisti korenitosti, ki diči vse zgodovinske spise našega rojaka. — Tretji spis slove »Južno-avstrijske dežele za prvih let vladanja Leopolda I.«, spisal *† Anton Raič*. Nadaljeval se bode še prihodnje leto. — Kratko ali jako zanimljivo razpravo je priobčil na podlagi Krafft-Ebingove knjige o psihiatriji cand. med. *Fr. Göstl* pod naslovom »Pijanost in blaznost«; v nji so našteje in opisane razne vrste pijanske blaznosti, také »delirium tremens«, melanholija vzpričo alkoholizma in pijanska blaznost z idejo preganjanja. — Tistim, ki se zanimljejo za vodovod ljubljanski, bodi priporočena peta razprava v »Letopisu«: »Gorenjska kotlina in ljubljanski vodovod«, kjer direktor *Ivan Šubič* najprej podaja geološko skico, potem pa opisuje situacijo gorenjske kotline, vodne razmere v gorenjski naplavini, vodne razmere na južnem delu kotline, dobavo vode, posamične vodovodne naprave, oddajo in izvrševanje dela, končno pa dosedanje izkušnje, ki jasno pričajo, kakó »povsod zmagonosno triumfuje moderna znanost.« — V »Bibliografiji slovenski« (sestavil *Ivan Tomšič*) so navedena književna dela, izšla od dné 1. januarja 1892. leta do dné 1. januarja 1893. leta; v »Letopisu Maticе Slovenske« pa poroča tajnik in knjižničar *Eugen Lah* najprej o delovanji »Maticе Slovenske« v dóbi od dné 1. novembra 1892. leta do dné 31. oktobra 1893. leta, nató navaja računsko poročilo, za njim poročilo o društveni knjižnici, imenik upravníštva za leto 1893., imenik društvnikov, zapisnik umrlih ustanovnikov, društva, ki z »Matico Slovensko« zamenjujejo knjige (32), in naposled zaznamek književne zaloge »Maticе Slovenske«. — Predsedništvo pozivlje pisatelje, da bi čimprej (najpozneje do konca meseca aprila t. l.) poslali kaj primernih doneskov za prihodnji »Letopis«. Vzprejemljejo se kakor doslej samó izvirni znanstveni in znanstveno-poučni spisi iz raznovrstnih strok človeškega znanja, sosebno taki, ki ugajajo potrebam našega národa. —

Cerkveno leto, to je, njegovi sveti časi in dnevi. Spisal prof. *Ivan Komljanec*, veroučitelj na c. kr. spodnji gimnaziji v Kočevju. Potrdilo visokočastito knezoškofijstvo ljubljansko. (Ponatis iz »Zgodnje Danice«). V Ljubljani. Tiskali in založili J. Blasnik nasledniki. 1893. 8°. str. 90. Dobiva se pri g. pisatelju broš. po 50 kr., vezana s platnenim hrbtom 60 kr. po pošti 5 kr. več. — G. profesor nam je v svoji knjigi jako spretno pojasnil najprej celoto in duhovni pomen cerkvenega leta, potem nedeljo, spajajočo v sebi kakor v jedru trojni spomin, ki ga vzbuja božični, velikonočni in binškočni čas. Opisujejo to trojno letno dóbo, navaja posamične praznike. Vsakega spremlja z zanimljivimi zgodovinskimi črticami o pričetku in razvoji njegovem, zajedno razmotruječ njega pomen, razna imena, obrede v iztočni in zapadni cerkvi. Tam pa tam se ozira tudi na bajeslovje, čegar svetkovinam je prilagodila sv. katóliška cerkev nekatere svoje godove. Med manjšimi prazniki omenja jako umestno god sv. Cirila in Metoda, sv. Hermagora in Fortunata, kot varuhov ljubljanske škofije. Ko bi bil g. pisatelj na

razpravo o nedelji naslonil nauk o mašnih obredih ter na prikladnih mestih vpletel še sv. zakramente (n. pr. pri binkošnih nauk o obredih sv. birmе i. t. d.), pozdravili bi lahko v okviru cerkvenega leta popolno »Liturgiko«, rabno pri šolskem pouku. V sedanjih obliki pa bode vsekakor izpolnjevalo to delo jako častno nalogo kot pomožna knjiga dijakom, ki se učé katoliškega obredoslovja. Omikancu bode razjasnila marsikateri dan cerkvenega leta, zlasti pa bode ugajala duhovniku z obilico mnogovrstnega tehtovitega zrnja, ki ga lahko pridoma rabi na propovednici.

Slovanska knjižnica prinaša v svojem 9. snopiči povest iz življenja poljskega naroda, naslovljeno: »Za lostna svatba«, spisala *Valerija Morzkowska*, poslovenil *Pohorski*, in črtico »Kako sem izpovedoval Turke«, češki spisal *Jos. Holeček*, poslovenil *Fr. Gestri* — Prva povest ni dosti prida; tudi si nje naslova gledé na vsebino nikakor nismo mogli raztolmačiti. — V 10. snopiči je natisnjena »Osveta«, dôkaj zanimljiva povest iz ciganskega življenja v XV. stoletju, češki spisal *Dragotin Sabina*, poslovenil *Radoslav Knaflič*, in ličen obrazek s Slovaškega »Strijc Martinek«, češki spisala *Gabrijela Preissová*, poslovenil *Fr. Gestri*

Slovenska čitanka za četrti razred srednjih šol. Sestavil in izdal *dr. Jakob Sket*, c. kr. profesor. IV. Cena 80 kr. V Celovcu 1893. Tiskala in založila tiskarna Družbe sv. Mohorja. — Naučno ministerstvo je že odobrilo to najnovejšo učno knjigo.

Slovenska Talija. »Dramatično društvo« v Ljubljani je razposlalo svojim članom 58. zvezek »Slovenske Talije«. Vsebina: 1. »Prenočišče v Granadi«, romantiška opera v dveh dejanjih, spisal K. baron pl. Braun, uglašil K. Kreutzer, poslovenil *Jožef Cimperman*, priredil *E. Gangl*; 2. »Čarostrelec«, romantiška opera v treh dejanjih, spisal Fr. Kind, uglašil K. M. pl. Weber, preložil *A. Funtek*; 3. »Prodana nevesta«, komična opera v treh dejanjih, spisal K. Sabina, uglašil B. Smetana, preložil *A. Funtek*.

Staroslovenski spomeniki. Prejeli smo brošurico z naslovom: Nekoliko bližki vrhu staroslovenskih pametnici o *D-ro V. Oblak*. (Otpечатano iz IX kn. Sbornyku za naredni umotvorenija, nauka i knižnina). Solija. Državna pečatnica 1893. — O tem delu, v katerem g. dr. Oblak razpravlja staroslovenske spomenike, utegne naš list o priliki priobčiti posebno izvestje.

»Zur Würdigung des Altslovenischen«, tako se imenuje razprava, katero je g. dr. V. Oblak priobčil v 3. zvezku „Archiva“ za slovensko filologijo, knjiga XV., str. 338.—370. Ondu razpravlja mimo drugega o cod. Suprasliensis in o Glagol. Clozian.; posebno zanimljivo pa je zadnje, t. j. VII. poglavje o domovini staroslovensčine; zakaj baš gledé na to vprašanje je treba dandanes soditi bistveno drugače nego pred 20 leti.

Iz šolskih izvestij. Vodstvo deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu pri Novem Mestu nam je poslalo letno poročilo za šolsko in gospodarsko leto 1892./93. Slovenski in nemški pisano poročilo obseza I. Poročilo o šoli; II. Gozdarstvo; III. Poročilo o stavbah; IV. Izkaz pridelanih poljščin leta 1893./94. — Knjižici je pridejana slika tega deželnega zavoda, posebna priloga pa obseza tri lično izvedene načrte (šolsko posestvo na Grmu, šolski vinograd v Cerovcih in šolski vinograd v Trški gori).

Razpis pisateljske nagrade. Ocenjevalni odbor za mladinske spise pri »Zavezi slovenskih učiteljskih društev« razpisuje nagrado 100 kron za najboljšo povest slovenski mladini. Nagrada je darilo g. prof. *A. Bezenška* v Plovidvu, ki zahteva, da bodi spis poučne vsebine v versko-nravnem zmislu, snov pa mu bodi, če mogoče, vzeta iz domačega življenja na kmetih. Pisatelju je lahko primer Slomškova povest »Blaže in Nežica«, kar se tiče zloga in snovi; izbere si pa tudi lahko navadno obliko povesti ali obliko dvogovora. Poleg obče didaktičkega zmotra se naglašaj v povesti spoštovanje do vere, ljubezen do národa in do bližnjika. Povest ne obsezaj menj nego tri in ne več nego

pet tiskanih pól. — Rokopisi naj se pošiljajo brez podpisanega imena vsaj do dné 15. maja t. l. g. *Janku Lebanu*, nadučitelju v Begunjah pri Rakeku kot načelniku ocenjevalnega odbora; ime pisateljevo se dodaj na posebnem zapečatenem lističi. Ocenjevalni odbor pošlje tri najboljše povesti *Bezeušku*, da sam izbere povest, ki mu najbolj ugaja. Nagrado izplača g. darovatelj sam dné 5. julija t. l. — Kesenje razpiše ocenjevalni odbor tudi 5 cekinov v zlatu za najboljše otroške pesence. Tudi to drugo darilo je naklonil prof. *Bezeušek*.

Družba sv. Mohorja. Mariborski »Slovenski Gospodar« je nedavno priobčil toplo pisan poziv štajerskim Slovincem, ker se je število Mohorjanov v lavantinski škofiji lani izdatno znižalo. Članek sklepa z besedami, katerim se pridružujemo tudi mi: »Vsak zavedni, iskreni Sloven bodi Mohorjeve družbe člen!«

Slovensko gledališče. Meseca svečana so bile v deželnem gledališču nastopne slovenske predstave: Dnó 2. svečana „Čarostelec“; dnó 8. svečana „Jednajsta zapoved“, burka v treh dejanjih, češki spisal *Ferd. František Šamberk*, poslovenil *S. S.*; dnó 10. svečana prvič „Ugrabljene Sabinke“, vesela igra v štirih dejanjih, spisala *Fr. in Pavel pl. Schönthan*, preložil *E. Gangl*; dnó 15. svečana prvič „Prodana nevesta“, komična opera v treh dejanjih, spisal *K. Sabina*, uglasbil *B. Smetana*, preložil *A. Funtek*; dnó 18. svečana vesela igra „Strijc bogatin“; dnó 21. in dnó 23. svečana „Prodana nevesta“ in dnó 25. svečana prvič „Kean“, igrokaz v petih dejanjih, spisal *A. Dumas*, oče, prevela *Gestrin* in *Jesenko*. — Izmed dramatiških predstav sta bili sosebno lepi „Jednajsta zapoved“ in „Ugrabljene Sabinke“, zakaj pri obeh smo se uverili, da naše igralno osebje tudi nekaj zmoreda, ako le hoče. V obeh igrah je nastopil kot gost gospod *Vaclav Anton*, član národnega deželnega gledališča in profesor mimike na „Glasbenem zavodu“ v Zagrebu. Odlični gost je že kot *Pečka*, poveljnik gasilcev in strelecev, bolj pa še kot gledališki ravnatelj *Strize* razvijal toliko komiko v nastopanju in mimiki, da si je pridobil mnogo viharne hvale pri mnogoštevilnem občinstvu. Govoril je seveda hrvaški, to pa takó precizno, da nismo kar nič čutili razločka med hrvaškim in slovenskim jezikom. Nadejemo se, da g. *Anton* ni bil poslednji hrvaški umetnik, katerega smo kot gosta pozdravili na slovenskem odru. — Dolgočasni „Strijc bogatin“ menda ne pride zopet tako hitro strašit na slovenski oder. — Igrokaz „Kean“ je podajal g. *Borštniku* v naslovni partiji lepo priliko, da je iz nova pokazal obile vrline svojega do cela preišljenega igranja. — Opera „Prodana nevesta“ se je vselej izvajala v popolnoma razprodanem gledališču, najlepši dokaz, kako se tudi pri nas čišla izborna delo češkega mojstra. Naš list je že lani, poročujú o prvem koncertu „Glasbene Maticé“, na kratko očrtal *Smetanovo* delovanje in njega „Prodana nevesto“, tako da nam je izpregovoriti samo nekoliko o predstavah. Najbolj je prijala gospodičina *Leščinska* kot *Marinka*, za njo gospod *Vašiček* kot mešetar *Kecal*, potem pa tenorista gg. *Beneš* (*Janko*) in *Pavšek* (*Vašek*). Igranje g. *Vašička* se nam je zdelo iz početka nekoliko suhotno; sedaj ni vrlemu pevcu očitati ničesar. Gospodu *Pavšku* pa bi svetovali nekoliko več opreznosti, zakaj naloga *Vaškova*, ki mu je prinesla toliko priznanja, utegnila bi ga, kakor se kaže, zavésti še do neprijetnega pretiravanja. V manjših nalogah so nastopili gg. *Nolli*, *Rus*, *Štamcar*, *Perdan* in *Bittner*, ki so zložno z gospodičinami *Polakovo*, *Nigrinovo* in *Rihovo* operi pomogli do najlepšega uspeha. Nehvaležno bi bilo naposled, ako se ne bi še spominjali kapelnika g. *Fr. Gerbiča*, čegar zasluge za letošnjo opero se izvestno čislajo vse premalo!

Obči zbor »Muzejskega društva« se je vršil dnó 14. m. m. po običnem redu. Predsednik, direktor *A. Senekovič*, pozdravil je došle člane, in za ujim je tajnik, arhivar *A. Koblar*, poročal o društvenem delovanju minulega leta. »Muzejsko društvo« šteje dan-

danes 258 članov, ki so prejeli publikacije, obsežne 592 tiskanih strani. Društvo je prejelo subvencije od deželnega zbora 400 gld., od kranjske hranilnice 150 gld. in posebe še za razpravo prof. Seidla 110 gld., potem od naučnega ministerstva 200 gld. Svoje knjige zamenjava društvo s 108 društvi. Minulega leta so bila tri predavanja; tekoče posle je reševal odbor v 5 sejah. — Za tajnikom je poročal blagajnik, direktor *Ź. Šubic*, o denarstvenem stanju ter navedel, da je imelo društvo skupnih dohodkov 2034 gld. 70 kr., troškov pa 2049 gld. 92 kr., torej nedostatka 15 gld. 22 kr. Proračun za leto 1894. kaže 1810 gld. dohodkov in 1854.22 gld. troškov, torej nedostatka 44 gld. 22 kr. Nató se zvrše volitve, in sicer se izvoli jednoglasno direktor *A. Senekovič* za načelnika, odborniki pa so: dež. glavar *Detela*, prof. *Kaspret*, arhivar *Koblar*, dr. *Kosler*, prof. *Rutar*, sem prof. *Smrekar*, direktor *Šubic* in prof. *Voss*. — Ko še baron *Schwegel* zahvali dosedanjí odbor za njega uspešno delovanje, sklene se občí zbor.

Društvo »Pravnik« je imelo dné 30. prosinca t. l. občí zbor, katerega je predsednik *dr. A. Ferjančič* otvoril s primernim nagovorom. Poudarjal je posebno, da društveno delovanje, kar se tiče shodov, v minulem letu ni bilo takó živahno, kakor bi moglo biti, čemur vzrok je pač navada, da mora biti z vsakim shodom združeno znanstveno predavanje, kar pa pri nas ni lahko mogoče. Društvenemu glasilu pa se je področe dókaj razširilo, kar je slovenskemu pravoslovju v največjo korist. — Tajnik *dr. M. Pirc* se je v svojem poročilu spominjal najprej »Slovenskega Pravnika«, kateri bodi priporočen v obilejšo duševno podporo, da mu bode vsebina zanimljivejša in raznovrstnejša. Odbor se je največkrat posvetoval o slovenski pravni terminologiji ter — kakor smo že poročali — z dvorno tiskarno sklenil pogodbo, da leta prevzame založbo slovenske pravne terminologije in se zaveže društvu plačati po 15 gld. za tiskovno polo. Odbor si je pa tudi zavaroval pravico revizije pri eventualni novi izdaji, da bi se pozneje ne mogli zopet pokvariti naši termini. Deželni zbor kranjski je dovolil noví podporo 400 gld. za izdajo nemško-slovenskega juridiškega slovarja. Tretji zvezek slovenskih zakonov se letos še ni izdal, ker se je večkrat izrazila želja, da se s temi zakoni počakaj, dokler ne izide pravna terminologija. Društvo je poskrbelo, da dobode »Pravnik« v bodočem »Narodnem Domu« pripravne prostore za knjižnico, čitalnico in društvene shode. Društvena knjižnica se je spopolnila; društvena shoda sta bila dva. Društvenikov šteje »Pravnik« 176. — Po tem izvestji je urednik pravne terminologije *dr. Janko Babnik* poročal o svojem delu. Terminologija bode obsežala v osmerki 50 tiskanih pól in se prične razprodajati okólo Velike noči. — Zbor izreče dr. Babniku zahvalo, nató poroča avskultant *Milčinski* o društveni knjižnici, ki se je lani pomnožila za 179 zvezkov. — Iz poročila blagajnika, notarja *Ivana Gogole*, je razvidno, da je imelo društvo v minulem letu 1587 gld. 99 kr. dohodkov in 1668 gld. 70 kr. troškov, torej 80 gld. 77 kr. nedostatka, kateri se pokrije iz glavnice. Društveno imenje znaša 475 gld. 50 kr. — Nató se izvolijo v odbor gospodje: *dr. A. Ferjančič* (predsednik), *dr. J. Babnik*, *Ź. Gogola*, *dr. V. Krisper*, *Ź. Kavčnik*, *Fr. Milčinski*, *dr. M. Pirc*, *dr. V. Šupan*, *dr. D. Majaron*, *dr. J. Hrašovec* in *B. Trnovec*.

Podpiralna zaloga slovenskih vseučiliščnikov v Gradci je z akademiškim letom 1892/93. nastopila tretje desetletje svojega delovanja. Koliko je v vsem tem času storila za podporo ubožnih in podpore vrednih vseučiliščnikov slovenskih, razvidno je do dobra iz dosedanjih poročil o nje delovanji in stanji.

Po šibkem početku se je društvo po ugodnih razmerah tako razvilo in ojačilo, da mu je bilo zadnjih pet let moči deliti dvakrat in trikrat tolike podpore, kakor jih je iz početka več let zapored delilo zaradi pičlih tedanjih dohodkov. Dočim se je bilo razdelilo v akademiškem letu 1891./92. med slovenske vseučiliščnike 1070 gld., znašala

je vsota istemu namenu v minulem akademiskem letu 1147 gld. Čistih dohodkov z obrestimi vred je bilo 1490 gld. 97 kr., od prejšnjega leta pa je ostalo v gotovini 892 gld. 55 kr., torej skupaj 2383 gld. 52 kr. Troški so znašali 1782 gld. 48 kr., in gotovine je ostalo 601 gld. 4 kr., katera vsota je na račun prihodnjega akademiskega leta shranjena v hranilnici na obresti. V hranilnici je tudi vsota 1100 gld., katera je bila po odborovih sklepih v zmislu društvenih pravil leta 1889./90. do 1892./93. dodana glavnici v gotovini. — Odbor je zboroval osemkrat in je rešil 137 prošenj; odbitih jih je bilo 10, drugim 127im pa se je dovolila vsota 1147 gld. Najmanjša jednokratna podpora je bila 5, največja pa 15 gld. Podpiranih je bilo 24 slovenskih vseučilišnikov: 6 pravnikov, 11 medicincev in 7 modroslovcev. Po deželah jih je bilo 15 s Štajerskega (dobili so 771 gld.), 5 s Kranjskega (dobili so 257 gld.) in 4 s Primorskega (dobili so 117 gld.). Koroškega Slovenca, ki bi bil prosil podpore, to leto ni bilo nobenega. — Odbor podpiralne zaloge, katera bodi našim rodoljubom iz nova toplo priporočena, sestavljen je takó-le: Predsednik in blagajnik: *dr. Gr. Krek*, c. kr. vseučiliški profesor; predsednikov namestnik: *Fr. Krušič*; tajnik: *Gojmir Krek*; odborniki: *Valerijan Prevec*, *Anton Vojska*, *Ludovik Verbnjak*, *Milan Mencinger*; namestniki: *Fr. Žitek*, *Zmagoslav Kac* in *Jožef Vester*.

Akademiško društvo »Slovenija« na Dunaji je nedavno praznovalo s prelepo slavnostjo, katere so se udeležili zastopniki vseh slovanskih narodov, svojo petindvajsetletnico. Za to priliko je zložil prof. *Stritar* krasno pesem, katero je uglasbil znani skladatelj *A. Foerster*.

Stenograf. Glasilo hrvatskog stenografskog društva u Zagrebu — Izšla je 7. in 8. številka tega lepega mesečnika, katerega uredjuje prof. *Fr. Magdić*. Vsebina »Stenografu« je mnogovrstna in obseza poleg drugega kritiko Bezenškove »Stenografije« iz peresa *A. Zupana* (ponatisek iz »Slov Sveta«). Ker se list pazno ozira tudi na slovensko stenografijo, bodi toplo priporočen našim slovenskim stenografom. Za načlane znaša naročnina 2 gld., za dijaké 1 gld. Člani ga dobivajo brezplačno.

»**Omladina**« se imenuje nov dijaški list, katerega izdaja „srpska akademska omladina u Zagrebu“. „Omladina“ izhaja po jedenkrat na mesec in veljá za vse leto 1 gld. 50 kr.

Znameniti grobovi. Dne 3. m. m. je umrl v Belem Gradu *Vojislav S. Ilijć*, najdarovitejši izmed vseh mlajših pesnikov srbskih, šele v 33. letu svoje dóbe. Porodil se je iz pesniške obitelji, zakaj njega oče, Jovo Ilijć, in dva brata so znani srbski pesniki. Vojislav je zlagal pesmi že v svojem 15. letu; jedna izmed prvih je »Ribar«, ki se prišteva najlepšim pesmim novejše srbske poezije. Ilijćevi proizvodi so izšli leta 1888. in 1889. v dveh zvezkih; hvalijo jih, da so povsem originalni takó v idejah kakor v zlogu. Sedaj nameria »Srpska književna zadruga« izdati vse njegove pesmi.

Hrvaško in v obče jugoslovansko znanost je zadela dne 13. m. m. nenadomestna izguba, zakaj tega dne je umrl kanonik *dr. Fr. Rački*, neumorni učenjak in spešitelj hrvaške znanosti in prosvete, oče novejše zgodovine hrvaške, prvi predsednik jugoslovanski akademiji znanostij in umetnostij. Plemeniti pokojnik se je porodil leta 1829, v Fužinah od kmetskih roditeljev, dovršil svoje gimnazijske nauke v Varaždinu, odkoder je hotel oditi v Pešto, da bi se učil modroslovja. Ali viharno leto 1848. je provzročilo, da je opustil svojo namero in vstopil v senjsko semenišče. Leta 1849. so ga poslali v dunajski Pazmanej, kjer je posebno proučeval slovanske in druge jezike, leta 1852. pa je bil po vrnitvi v Senj posvečen za duhovnika. Nekaj časa je na oudotni gimnaziji poučeval jezike, no, kesneje ga je škof Ožegović poslal v zavod sv. Avguština na Dunaj. Rački je ondu leta 1855. dosegel doktorat in se vrnil v Senj, kjer je zavzel stolico cerkvene

povesti in kanoniškega prava. Dve leti pozneje je po ukrepu škofa Strossmajerja prišel v Rim za kanonika ilirskega kapitelja sv. Jeronima. Tukaj je deloval uprav neumorno na narodno-cerkvenem in književnem polju. Že dōkaj let prej (leta 1848.) je izšel v »Kato-liškem Listu« njega prvi članek »Krščanstvo i čovječanstvo«, za katerim je priobčil večinoma v rečenem listu dolgo vrsto člankov, največ zgodovinske in modroslovne vse-bine. Največji in najtemeljitejši spis pa je izdal leta 1869. v Zagrebu pod naslovom »Viek i djelovanje slavenskih apoštola«. — Bivaje v Rimu je Rački pridno zbiral gradivo za zgodovino južnih Slovanov in prijavil v »Radu« znamenito delo »Rukopisi, tičući se južno-slovinke povjesti u arkivih srednje i dolnje Italije«; razven tega je izdal sloveča »Vetera monumenta Slavorum meridionalium«. — Leta 1860. se je vrnil v domovino in se jel baviti tudi s politikom. Leta 1861. je izdal »Odlomke iz državnoga prava hrvat-skoga za narodne dinastije« ter bil tudi tistega leta izvoljen v sabor. Pozneje je bil postavljen za šolskega nadzornika in v je tej službi ostal do leta 1867., ko je bil pot-rjen za predsednika jugoslovinske akademije. Dasi poslednja leta temu zavodu ni bil več predsednik, ostal mu je venderle duša do smrti. V publikacijah jugoslovinske aka-demije in tudi drugje — prostor našega lista je pač pretesen, da bi navedli točen za-pisnik njega del — nagrmadil je toliko odličnih proizvodov, da ga po vsi pravici ime-nujejo očeta jugoslovinske zgodovine. — Velikemu možu, čegar smrti se je žalnega srca spominjal tudi narod slovenski, bodi večen in hvaležen spomin! —

Dné 8. m. m. je umrl v Opatiji slavni dunajski kirurg, prof in dosmrtni član gospodske zbornice *Teodor Billroth*, v 65. letu dōbe svoje. Billrothovo prvo delo je »Obča kirurškiška patologija«; mimo tega sluje knjiga o njega petnajstletnem delovanji na kliniki, v kateri je zabeležil znamenitejše slučaje.

Dné 8. m. m. je umrl v Parizu slaveči kemik *Edmund Frémy* v 80. letu, ki je ustanovil na Francoskem prvi kemiški laboratorij v znanstvene namene. Zadnja leta je sosebnou poučeval kemiško konstrukcijo dijamantovo in res izdelal umetne dijamante, ki se v ničemer ne ločijo od pravih, samo dosti dražji so.

Listnica. J. K. v P. Skoro prejmete pismen odgovor. — A. P. V prvi pesmi pravite nekje:

„Glej, v srci biva mi pokoj,“

skoro natō pa:

„Ljubezen moja je minula,

Ostal je le spomin pekoč.“

Najboljši dokaz, da Vam pesem ni prišla iz srca. Iz druge pesmi („Zvončku“) navajamo samō dva stiha za pričo, kakō nedostatna Vam je oblika:

„Glej, vsako leto slušam rad

Te, le lepō mi dōni!“ —

Ljubenko. Proza v poeziji!

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik**. — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar**.

Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.